

Jälkihuollon uomassa

UOMA sosiaalipalveluiden asiakkaiden
kokemuksia jälkihuoltotyöskentelystä
kouluttautumisen ja työllistymisen
näkökulmasta

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (amk)
Sosiaalipedagoginen varhais- ja
nuorisokasvatuksen ja perhetyön
polku
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Santtu Ampuja
Kosti Laisi

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosionomi (amk)

AMPUJA, SANTTU
LAISI, KOSTI:

Jälkihuollon uomassa
UOMA sosiaalipalveluiden
asiakkaiden kokemuksia
jälkihuoltotyöskentelystä
kouluttautumisen ja työllistymisen
näkökulmasta

Sosiaalipedagogisen lapsi-, nuoriso- ja perhetyön
suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 48 sivua, 4 liitesivua

Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda toimeksiantajalle, UOMA sosiaalipalveluille, kehittämissuhteita jälkihuoltotyöskentelyyn heidän nykyisille sekä entisille asiakkaille suoritettujen haastatteluiden avulla. Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää, miten UOMA sosiaalipalveluiden entisten ja nykyisten asiakkaiden jälkihuoltotyöskentelyssä keskityttiin kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyviin asioihin. Tarkoituksena on tuoda esiin haastateltavien jälkihuoltotyöskentelyssä tapahtuneita epäkohtia sekä onnistumisia, jotta jälkihuolto voitaisiin jatkossa kehittää entistä tehokkaammaksi ja asiakaslähtöisemmäksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tiedonkeruumenetelmänä toimi kuusi puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelut toteutettiin aikavälillä 28.2.-23.3.2018. Haastateltavat olivat entisiä ja nykyisiä jälkihuollon asiakkaita, joilla kaikilla on tai on aiemmin ollut asiakkuus UOMA sosiaalipalveluissa. UOMA sosiaalipalveluiden asiakkuudesta huolimatta suurimmalla osalla haastateltavista jälkihuoltotyö on tapahtunut jonkun muun palveluntarjoajan toimesta.

Haastatteluista nousi selkeimmin esiin se, että jälkihuoltotyöskentelyssä olisi hedelmällisempää käyttää enemmän resursseja nuoren kanssa sopivan ja motivoivan alan etsimiseen. Useat haastateltavat kokivat, että heidän tilanteeseensa oltiin tyytyväisiä, kunhan he olivat koulussa tai asiakkaana työllistämistä edistävässä palvelussa, vaikkei heillä ollut sisäistä motivaatiota kyseiseen toimintaan. Sopivan alan etsiminen yhdessä nuoren kanssa voisi luoda paremmat mahdollisuudet kestäväälle, positiiviselle muutokselle nuoren elämässä.

Asiasanat: lastensuojelu, jälkihuolto, kouluttautuminen, työllistyminen, nuorten työttömyys, nuorten osallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AMPUJA, SANTTU

LAISI, KOSTI:

In the riverbed of aftercare.
Experiences of UOMA social
services' clients on aftercare work
from the point of view of education
and employment

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with children, young
people and families, 48 pages, 4 pages of appendices

Spring 2018

ABSTRACT

The purpose of our thesis was to provide our mandator UOMA social services with suggestions for improvement in aftercare through interviews with their current and former clients. The purpose of the interviews was to find out how UOMA social services' current and former clients aftercare was focused on educational or employment issues. We strive to highlight the faults and successes of the interviewees' aftercare to get as comprehensive information, how future aftercare could work more efficiently and more customer-oriented.

The thesis was conducted as a qualitative research, which consisted of six semi-structured interviews. The interviews took place from 28 February to 23 March 2018. The interviewees were former and current aftercare customers who have or have previously had a customership with UOMA social services. Despite the customership with UOMA social services, some of the interviewees' aftercare was provided by another service provider.

From the interviews, it was most evident that in aftercare work it would be more fruitful to use more resources to find a suitable and motivating field for young people. Many interviewees felt that the aftercare workers were satisfied as long as they were at school or as a customer in the service of promoting employment, even though they did not have internal motivation for such activity. Finding a suitable field together with the client could create better opportunities for sustainable, positive change in the young person's life.

Key words: child protection, aftercare, education, employment, youth unemployment, participation of young people

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus, toimeksiantaja ja tavoitteet	2
2.2	Opinnäytetyön raja	3
3	LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	4
3.1	Jälkihuolto osana lastensuojeluprosessia	4
3.2	Lastensuojelun jälkihuollon suunnittelu	5
3.3	Jälkihuollon tarjoama tuki	6
3.4	Jälkihuoltotyön arviointi	7
3.5	Nuoruus ja itsenäistyminen	8
4	NUORTEN YHTEISKUNNALLINEN OSALLISTUMINEN	11
4.1	Nuorten työttömyyden syyt ja seuraukset	11
4.2	Nuorten työttömyyden ehkäiseminen	13
4.3	Nuorten työelämäasenteet	15
4.4	Nuorten osallisuus	16
5	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	19
5.1	Laadullinen tutkimus	19
5.2	Puolistrukturoitu haastattelu	20
5.3	Aineiston analyysitavat	21
5.4	Haastattelun pääteemat ja tutkimuskysymys	22
6	HAASTATTELUJEN ANALYSOINTI JA TULOKSET	25
6.1	Haastattelujen analysoinnin lähtökohdat ja haastateltavien taustatiedot	25
6.2	Haastateltavien kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät	26
6.3	Haastateltavien kokemukset jälkihuoltotyöskentelystä ja sen vaikutuksista	28
6.4	Palveluohjauksellisuus jälkihuoltotyöskentelyssä	32
6.5	Haastateltavien tarpeet ja kehittämissuhteet	33
7	POHDINTA	36
7.1	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	36
7.2	Haastattelujen pohjalta syntyneet	

	kehittämisehdotukset jälkihuoltotyöskentelyyn	37
7.3	Kohti jälkihuollon oikeaa uoma	40
LÄHTEET		44
LIITTEET		49

1 JOHDANTO

Tutustuimme UOMA sosiaalipalveluihin opintoihimme liittyvän kehittämishankkeen kautta, jonka tarkoituksena oli parantaa UOMA sosiaalipalveluiden verkkosivujen informaatioarvoa. Yhteistyö heidän kanssaan oli toimivaa, ja toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti harjoittelujakson kyseisessä yrityksessä. UOMA sosiaalipalveluiden alla toimii UOMA työllisyyspalvelut, jonka parissa toinen opinnäytetyön tekijä suoritti suurimman osan harjoittelujaksostaan. Harjoittelujakson edetessä ja UOMA sosiaalipalveluiden palveluihin tutustuttua paremmin, syntyi idea opinnäytetyön aiheesta.

Toinen opinnäytetyöntekijöistä toimi UOMA sosiaalipalveluilla myös jälkihuoltotyöskentelyn parissa samalla, kun työllisyyspalveluiden toiminta käynnistyi. Hän huomasi pian, että joidenkin työllisyyspalveluiden asiakkaiden kanssa työskenneltäessä käsiteltiin saman kaltaisia asioita kuin jälkihuoltotyöskentelyssä, silloin kun keskusteltiin työllistymistä tai kouluttautumista estävistä tekijöistä. Näin syntyi idea selvittää, kuinka jälkihuoltotyöskentelyssä ollaan otettu huomioon nuorten työllistyminen tai kouluttautuminen.

Halusimme kuulla entisten ja nykyisten jälkihuollon asiakkaiden mielipiteet siitä, kuinka heidän jälkihuoltotyöskentelyssään on käsitelty työllistymiseen ja kouluttautumiseen liittyviä teemoja. Koimme, että paras tapa saada jälkihuollon asiakkaiden ääni kuuluviin on haastatella heidät henkilökohtaisesti. Tämän ajatuksen myötä aloimme luoda pääteemoja haastattelulle, jonka tulosten pohjalta on tarkoitus kehittää UOMA sosiaalipalveluiden tuottamaa jälkihuoltotyöskentelyä erityisesti kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus, toimeksiantaja ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia haastattelujen avulla jälkihuoltotyöskentelyä työllistymisen ja kouluttautumisen näkökulmasta. Keräsimme toimeksiantajamme kautta kuusi haastateltavaa entistä tai nykyistä jälkihuollon asiakasta. Vaikka käytimme haastateltavien keräämisessä UOMA sosiaalipalveluiden asiakaskontakteja, haastateltavien jälkihuoltotyöskentely ei ole välttämättä tapahtunut UOMA sosiaalipalveluiden kautta. UOMA sosiaalipalvelut tuottaa laajalla skaalalla sosiaalialan palveluita, joita haastateltavat ovat käyttäneet.

UOMA sosiaalipalveluiden toimipisteet ovat Lahdessa sekä Tampereella, ja sen tuottamia palveluita ovat ammatillinen tukihenkilötoiminta, perhetyö, jälkihuoltotyö, valvotut tapaamiset, tuetut tapaamiset, valvotut vaihdot, lapsen edunvalvonta lastensuojelu- ja rikosprosessissa sekä sosiaalihuollon asiantuntijatyö (UOMA sosiaalipalvelut 2018).

Osana opinnäytetyötä loimme haastattelukysymykset, joiden avulla pystymme keräämään tietoa, jolla voidaan kehittää UOMA sosiaalipalveluiden tuottamaa jälkihuoltotyötä. Tavoitteenamme on nostaa esiin nykyisten ja entisten jälkihuollon asiakkaiden ajatuksia siitä, miten työllistymiseen ja kouluttautumiseen liittyvät asiat voitaisiin entistä paremmin liittää muuhun jälkihuoltotyöskentelyyn.

Haastattelukysymyksiä luodessa fokus oli nuorisotyöttömyyttä, nuorten osallisuutta ja lastensuojelun jälkihuoltoa käsittelevissä tutkimuksissa sekä kirjallisuudessa. Loimme haastattelun rakenteesta sellaisen, joka antaa opinnäytetyölle tarkoituksenmukaista materiaalia kehittämistyötä varten. Jotta pääsimme tähän tavoitteeseen, meidän tuli kiinnittää erityisesti huomiota kysymysten asetteluun ja selkeään muotoiluun.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää UOMA sosiaalipalveluiden lastensuojelun jälkihuoltotyöskentelyn laatua kuulemalla entisten ja

nykyisten jälkihuollon asiakkaiden mielipiteitä ja ajatuksia tästä työmuodosta. Opinnäytetyö keskittyy pääsääntöisesti kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyviin asioihin, mutta sivuamme kaikkia niitä seikkoja, joita haastateltavat kokevat tärkeäksi jälkihuoltotyöskentelyyn liittyen. Kuten tuloksistamme huomaa, ihmiselämässä voi ilmetä monenlaisia seikkoja, jotka vaikuttavat joko suorasti tai epäsuorasti elämänlaatuun ja sitä kautta motivaatioon ja kykyyn suoriutua koulu- tai työmaailmassa.

2.2 Opinnäytetyön rajaus

Opinnäytetyön aiheen rajaus tapahtui toisen opinnäytetyön tekijän kokemusten kautta hänen työskennellessään UOMA sosiaalipalveluilla. Hän työskenteli pääsääntöisesti työllisyyspalveluiden parissa mutta oli osallisena myös lastensuojelun jälkihuollon työskentelyssä. Ajatus heräsi ja tarkentui työskentelyn aikana. Rajauksella pyrimme saamaan opinnäytetyöstä hallittavan kokoisen projektin, joka kuitenkin täyttää laajuudellaan vaatimukset, joita opinnäytetyölle on asetettu.

Opinnäytetyön aiheen rajaaminen tehtiin keskustellen opinnäytetyön tekijöiden kesken sekä toimeksiantajan kanssa. Tarkoituksena oli pitää opinnäytetyön pääteemoina lastensuojelun jälkihuolto ja työllisyyspalvelut. Opinnäytetyöprosessin edetessä pohdintaa herätti myös se, kuinka nämä kaksi työmuotoa saattavat joskus liittyä erittäinkin vahvasti toisiinsa, mutta tämä ajatus ei muodostunut itse tutkimuskysymykseksemme, vaikka sivuamme aihetta pohtiessamme työllistymistä ja kouluttautumista estäviä tekijöitä.

Lopulta päädyimme toteuttamaan laadullisen tutkimuksen, jonka tarkoituksena on selvittää, kuinka lastensuojelun jälkihuollon nykyiset ja entiset asiakkaat ovat kokeneet työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyvän painotuksen jälkihuollossa. Tavoitteena on myös selvittää, kuinka nykyisten ja tulevien asiakkaiden jälkihuoltotyössä voitaisiin ottaa kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvät asiat tulevaisuudessa paremmin huomioon.

3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

3.1 Jälkihuolto osana lastensuojeluprosessia

Jälkihuollon pääsääntöinen tarkoitus on tukea nuorta sijaishuollon päätyttyä ja varmistaa sijaishuollon kannattavuus helpottaen ja turvaten kotiutumisen. Mikäli kyseessä on aikuisuuden kynnyksellä oleva nuori, jälkihuollon tärkein tehtävä on ohjata hänet kohti itsenäistä elämää, jossa hän on kykenevä ottamaan vastuun itsestään. (Hipp & Pukkio 2016, 16.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan kodin ulkopuolella tapahtuvaa lapsen hoitoa ja kasvatusta. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidona, perhehoitona tai muulla tavalla, joka vastaa lapsen tarpeisiin. Sijaishuoltoon voidaan päätyä lastensuojelulain 83§:n väliaikaismääräyksen, huostaanottamisen tai kiireellisen sijoituksen kautta silloin, kun muita mahdollisuuksia lapsen tilanteen turvaamiseen ei ole. Näissä tilanteissa lapsi voi vaarantaa terveytensä omalla käytöksellään, tai lapsen huolenpidossa voi olla puutteita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa ei kuuluisikaan nähdä kahtena erillisenä lastensuojelun muotona, vaan niitä kuuluisi pitää yhtenä kokonaisuutena, joiden tarkoitus on tukea toisiaan. Ilman jälkihuoltoa sijaishuollossa tehty työ voi pahimmillaan mennä hukkaan. Hyvin suunniteltu jälkihuoltotyöskentely jo sijaishuollon aikana on erittäin tärkeää, koska tulevaisuuden etukäteen suunnitteleminen luo turvallisuuden tunnetta varmistaen tiedon siitä, että joku on nuoren tukena myös jatkossa. (Hipp & Pukkio 2016, 16.)

On tärkeää muistaa, että vaikka nuori ei ole velvoitettu ottamaan jälkihuoltoa vastaan, on sen tarjoaminen aina kunnalle pakollista. Jokaiselle huostassa olleelle tai yhtäjaksoisesti vähintään kuusi kuukautta kodin ulkopuolella sijoitettuna olleelle lapselle tai nuorelle on tarjottava mahdollisuutta jälkihuoltoon. Jokaiselle tämän ehdon täyttävälle lapselle tai nuorelle on tehtävä suunnitelma jälkihuollosta. Vaikka lapsi tai nuori kieltäytyisi aluksi jälkihuollosta, on hänellä

mahdollisuus tulla takaisin avun piiriin viiden vuoden ajan sen jälkeen, kun hän kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen on ollut lastensuojelun asiakkaana. Jälkihuolto-oikeus päättyy kuitenkin viimeistään 21-vuotiaana riippumatta siitä, kuinka pitkä aika on kulunut sijoitettuna olemisesta tai lastensuojelun asiakkuudesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75§.)

Jälkihuoltoa tulisi aina toteuttaa lapsen tai nuoren henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. On tärkeää huomioida sen hetkinen elämäntilanne kokonaisvaltaisesti. Voidaan sanoa, että jälkihuoltotyöskentely jakautuu neljään osa-alueeseen: suunnittelu, lapsen tai nuoren tukeminen, lähipiirin tukeminen ja työn sekä tulosten arviointi. (Laaksonen 2004, 15.)

3.2 Lastensuojelun jälkihuollon suunnittelu

Hyvin suunnitellun jälkihuollon ensimmäinen askel on jälkihuoltosuunnitelman luominen. Se tehdään yhdessä nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, nuoren lähiverkoston ja tietysti itse nuoren kanssa. Jälkihuoltosuunnitelman tarkoitus on kuulla nuoren ja hänen lähiverkoston toiveita niistä palveluista, joita hän kokee tarvitsevänsä. Tämän lisäksi jälkihuoltosuunnitelmassa on tultava ilmi jälkihuollon tavoitteet ja erilaiset järjestelyt liittyen esimerkiksi nuoren asumiseen, toimeentuloon tai työllistymiseen ja kouluttautumiseen. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 47-48.)

Tänä päivänä nuorten itsenäistyminen on suhteellisen pitkä prosessi, ja nuorten vanhemmat ovat suuressa osassa materiaalsen ja emotionaalisen tuen tarjoamisessa tämän prosessin varrella. Sijaishuollossa olevien nuorten kohdalla vanhempien tai lähiverkoston tuki ei ole välttämättä näin vahvasti läsnä, ja se voi puuttua myös kokonaan. (Hipp & Pukkio 2016, 8.) Sijoitettujen nuorten itsenäistymistä on kuvattu niin, että se tapahtuu niin sanottuna pikakelauksena. Olosuhteet pakottavat sijoituksessa olleet nuoret itsenäistymään ikätovereitaan huomattavasti nopeammin olosuhteiden pakosta. Ongelmalliseksi tämän tekee se, ettei sijoitetuilla nuorilla ole useinkaan

tarpeeksi aikaa käsitellä niitä suuria psyykkisiä muutoksia, joita itsenäistymiseen liittyy. (Hipp & Pukkio 2016, 8.)

Opinnäytetyössä esiintyy ilmaus ”arjenhallinta”, jolla tarkoitamme arjen perustaitojen sisäistämistä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi nuoren tasapainoisen ruokavalion, unirytmien tai kodin siisteyden ylläpitämistä. Vaikka nuoren itsenäisyyteen ohjaaminen tulisi tapahtua suurelta osin jo sijoituksen aikana, on jälkihuoltotyö kuitenkin se ratkaiseva vaihe nuoren itsenäistymisessä. Nuoren siirtyessä itsenäisempään elämään haasteita voi tuottaa arjen perustaitojen puuttuminen, mikä osaltaan saattaa myös mitätöidä terapeuttista ja psykososiaalista työtä, jota on tehty sijaishuollon aikana. Jälkihuoltotyön tarkoituksena on saada nuori kokemaan itsensä kykeneväksi ja osaavaksi sekä saada häneen iskostettua ajatus siitä, että oman elämän kulkuun ja tavoitteiden saavuttamiseen on mahdollista vaikuttaa omalla toiminnallaan. Ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen ja määrätietoinen pyrkimys kohti asetettuja päämääriä ovat keskeisessä osassa jälkihuoltotyöskentelyssä sekä nuoren itsetunnon ja pystyvyyden tunteen vahvistamisessa. (Laaksonen 2004, 26-27.)

3.3 Jälkihuollon tarjoama tuki

Jälkihuollossa tarjottavan tuen osalta lastensuojelulaki ei sisällä selkeitä yksiselitteisiä määritelmiä. Tärkeimpänä asiana voidaan pitää sitä, että lapselle tai nuorelle tarjotaan sellaista tukea, joka vastaa parhaalla mahdollisella tavalla hänen tarpeisiinsa. Jälkihuollon asiakkaina olevat nuoret eivät muodosta yhtä selkeää ryhmää, jossa tuentarpeet olisivat aina samankaltaisia. Osa nuorista tarvitsee intensiivistä psykososiaalista tukea sekä apua lähes kaikissa elämänhallintaan liittyvissä asioissa, kun taas toisille voi riittää kevyempi apu ja neuvonta esimerkiksi koulutusasioihin liittyen. (Hipp & Pukkio 2016, 15-16.)

Lastensuojelun jälkihuollon taloudellinen tuki sisältää toimeentulon ja asumisen turvaamisen sekä itsenäistymisvarat. Itsenäistymisvaroilla tarkoitetaan kuukausittain kertyvää, vähintään 40 prosenttia nuoren

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloista, korvauksista tai saamisista. Näitä varoja kertyy silloin, kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon säännösten mukaisesti. Usein itsenäistymisvarat annetaan nuoren käyttöön jälkihuollon päättyessä hänen täytettyään 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76a§ & 77§.)

Jälkihuoltoon liittyvä psykososiaalinen tuki jaetaan useimmiten kahteen osaan, korjaavaan ja ennaltaehkäisevään työhön. Ennaltaehkäisevän työn tarkoituksena on edistää nuoren taitoja arjessa selviytymisessä, kun taas korjaavalla työllä pyritään puuttumaan johonkin selkeästi itsenäistymistä jarruttavaan tai estävään tekijään. Jälkihuollossa yksi yleisimmistä tukimuodoista on kahdenkeskiset asiakkaan ja hänen asioistaan vastaavan työntekijän tapaamiset. Näiden tapaamisten tarkoituksena on kartoittaa nuoren arjen sujumista ja pyrkiä tarjoamaan apua parhaalla mahdollisella tavalla. Tähän avun tarjoamiseen liittyy myös palveluohjaus, jolloin vastaava työntekijä voi ohjata nuoren hänelle paremmin soveltuviin palveluihin ja spesifimmän avun piiriin, jos työntekijä ei koe pystyvänsä tarjoamaan riittävää tukea. Esimerkkejä tällaisista palveluista ovat muun muassa päihde- ja mielenterveyspalvelut, kriminaalihuollon palvelut tai työvoimatoimiston palvelut. (Hipp & Pukkio 2016, 16-17.)

3.4 Jälkihuoltotyön arviointi

Onnistumisen arviointi lastensuojelun jälkihuollossa tapahtuu ammattilaisen tekemän aktiivisen itsearvioinnin ja kerätyn asiakaspalautteen kautta. Nämä tekijät ovat tärkeässä asemassa nykyaikaisen lastensuojelun laadunvalvonnassa. Onnistumisen arvioinnissa jälkihuoltotyöskentelyssä tarkastellaan sitä, kuinka sijoituksen päätyttyä nuoren omat sekä nuoren lähiverkoston voimavarat riittävät tasapainoiseen elämään sijoituksen jälkeen. (Laaksonen 2004, 47.)

Ammattilaisen tulee jatkuvasti käydä keskustelua itsensä ja kollegoidensa kanssa siitä, saavutettiinkö lastensuojelutyössä asetetut tavoitteet. Kriittinen, oman ja työyksikön toiminnan arvioiminen, on avainasemassa lastensuojelutyön kehittämisessä. Pitää muistaa, että jokaisella alan ammattilaisella tulee olla valmiudet ja rohkeus tähän kriittisen näkökulman esiin tuomiseen. Vain tätä kautta työn laatu voi ajan saatossa kehittyä ja mahdollisiin epäkohtiin voidaan puuttua. (Laaksonen 2004, 47.)

Tärkeintä jälkihuollon onnistumisen arvioinnissa on seuraavat kysymykset: Vastasiko jälkihuolto yhdessä asiakkaan kanssa havaittuihin tarpeisiin ja päästiinkö jälkihuollon suunnittelussa asetettuihin tavoitteisiin? Näihin kysymyksiin saadaan vastaus asiakkaalta itseltään sekä kaikilta tahoilta, jotka olivat osallisena jälkihuoltotyöskentelyssä. Nämä osalliset voivat olla asiakasnuoren biologiset vanhemmat, nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai sijoituspaikka. Jokaisella nuoren jälkihuoltoon osallistuneella osapuolella voi olla eri näkökulma asioista ja näiden näkökulmien huomioiminen on erittäin tärkeässä asemassa jälkihuoltotyöskentelyn arvioinnissa ja tätä kautta työn kehittämisessä. (Laaksonen 2004, 47-48.)

3.5 Nuoruus ja itsenäistyminen

Nuoren siirtyminen lapsuudesta aikuisuuteen tapahtuu erilaisten sosiaalisten siirtymien kautta. Niitä voivat olla työsuhteen aloittaminen, lapsuudenkodista omilleen muuttaminen tai perheen perustaminen. Keskiössä tässä siirtymisessä on nuoren itsenäistyminen ja sitä kautta aikuisuuden saavuttaminen. (Nyyssölä & Pajala 1999, 11.) Edellä mainitut perinteiset siirtymät eivät päde useiden nuorten kohdalla postmodernissa yhteiskunnassamme, sillä nämä siirtymävaiheet ovat muovautuneet yhteiskuntamme toimesta. Esimerkiksi koulusta työelämään siirtyminen on tänä päivänä paljon monisyisempää kuin ennen. (Komonen 2001, 71.)

Aikuisuus on siirtymässä jatkuvasti myöhemmäksi ja samalla nuoruus elämänvaiheena alkaa aikaisemmin. Nuoruutta pidetään siirtymävaiheena

ikävuosien 18 ja 25 välillä ja tätä vaihetta kutsutaan termillä kehittyvä aikuisuus. Tämä kehittyvä aikuisuus on positiivisuuden, optimismin ja mahdollisuuksien täyttämä aika, jonka perusideana on kokeilla ja kokea mahdollisimman paljon ennen kuin ihminen täyttää 30 vuotta. Tähän elämänvaiheeseen kuuluu useat tekijät: Työpaikat eivät ole pysyviä, itsensä kehittäminen on jatkuvaa ja perheen perustaminen ei ole vielä ajankohtaista. (Arnett 2000, 469.)

Nuoruus on vaihe, jolloin ihmisen käsitys itsestään, arvoistaan ja ihanteistaan muodostuu ja muovautuu jatkuvasti. Tämän lisäksi oma maailmankuva ja elämäkatsomus hahmottuvat. Ihmisen moraalinen kypsyminen, maailmankatsomuksen tarkentuminen ja maailman jäsentäminen ovat aktiivisesti käynnissä olevia projekteja nuoren ihmisen elämässä. (Helve 2005, 205.) Nuoren itsenäistyminen ja oman identiteetin luominen tapahtuu tehokkaimmin silloin, kun nuori saa olla täysin itsenäinen, irti vanhemmistaan. Nuorella on jatkuva tarve näyttää se, että hän pystyy selviämään tässä pelissä, jota arjeksi kutsumme. Nuoruus tuo ihmiselle voimavarat kohdata maailman eteensä heittämät esteet ja onnistumiset vahvistavat häntä entisestään. (Cacciatore 2007, 155.)

Lastensuojelun sijaishuollossa olleiden nuorten itsenäistymisprosessi saattaa sisältää erilaisia piirteitä ja haasteita, kuin lapsuudenkodistaan suoraan omilleen lähtevän nuoren. Sijoitettuna olleiden nuorten itsenäistymistä ja selviämistä sijoituksen jälkeen on tutkittu Suomessa jonkin verran. Jahnukaisen (2004) tekemässä tutkimuksessa kohteena olivat koulukodista lähteneiden itsenäistyminen ja uralinjojen muodostuminen. Tutkimus toi esiin, että nuorten yksilölliset selviytymisurat olivat hyvinkin erilaisia, eikä sijoitettuna olleita nuoria voida ajatella yhtenä homogeenisena ryhmänä. Yhtenä merkittävänä tekijänä nousi esiin sukupuolten välinen ero.

Poikien elämään itsenäistymisvaiheessa sisältyi melko usein tietynlaista riskikäyttäytymistä heti koulukotijakson jälkeen. Tytöillä sen sijaan ilmeni vähemmän riskikäyttäytymistä, eivätkä päihteet, rikollisuus ja muut ongelmat kasautuneet samalla tavalla kuin pojilla sijoituksen jälkeen.

(Jahnukainen 2004, 317.) Äitiys on monelle tytölle suojaava tekijä, joka vähentää usein riskikäyttäytymistä ja omalla tavallaan pakottaa kohti itsenäistymistä. Myös pojilla suojaavan asiana voidaan nähdä parisuhde ja sen mukanaan mahdollisesti tuoma vanhemmuus. Usein pojilla tämä ilmiö esittäytyy kuitenkin hieman tyttöjä myöhemmässä iässä.

(Jahnukainen 2004, 317-319.)

Nuorten itsenäistymiseen ja selviämiseen sijoituksen jälkeen voi vaikuttaa myös se, missä he ovat olleet sijoitettuna. Sijaishuolto on voinut tapahtua lastensuojelulaitoksessa, sijaisperheessä tai esimerkiksi sukulaisen luona, ja tämä luo erilaiset lähtöasetelmat täysi-ikäistymisen kynnyksellä. Se, miten sijoitusaika on sujunut ja millaista elämä on ollut ennen sitä, voi vaikuttaa vahvasti siihen, millainen kyky nuorella on itsenäistyä. Saatavilla oleva sosiaalinen tuki on avainasemassa ja tämä luo eroja nuorten välille, koska osalla sosiaaliset piirit ovat vahvat ja osalla taas olemattomat. Avohuollon tukitoimien kohteina olleiden nuorten voidaan todeta olevan helpommassa tilanteessa itsenäistymisen suhteen, kuin kodin ulkopuolella sijoitettuna olleet nuoret. (Nyyssölä & Pajala 1999, 136.) Eniten tukea useimmiten tarvitsevat laitoksessa sijoitettuna olleet nuoret. Esimerkiksi perhekodeissa sijoitettuna olleisiin verrattaessa, laitosnuorilla ilmenee enemmän ongelmia arkisten asioiden hoitamisessa, raha-asioissa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä.

(Peltonen 2000, 23.)

4 NUORTEN YHTEISKUNNALLINEN OSALLISTUMINEN

4.1 Nuorten työttömyyden syyt ja seuraukset

Työn menettäminen, työttömyys ja nuorisotyöttömyys eroavat toisistaan vahvasti, minkä vuoksi on tärkeää tarkastella näitä eri työttömyyden muotoja erillään toisistaan. Kun puhutaan nuoren työttömyydestä, tarkoitetaan usein koulusta valmistunutta, työkokemusta ja ammatti-identiteettiä vailla olevaa yksilöä. (Patterson 1997, 262.) Monissa tapauksissa näillä nuorilla ei ole kokemusta työn menettämisen aiheuttamasta taloudellisesta ahdingosta, päinvastoin. Nuorten tulotaso saattaa jopa nousta erinäisten valtion tarjoamien taloudellisten tukimuotojen takia koulusta valmistumisen myötä. Näin ollen myös työttömyyteen liittyvät reaktiot ja ajatukset muodostuvat nuorilla eri kautta, kuin ikääntyneemmällä työn menettäneillä. Nuorilla työttömyyteen liittyvät ajatusmallit muodostuvat usein koulumaailman kautta, kun taas aikuisilla aikaisemmasta työelämästä. (Vesalainen & Vuori 1996, 9.) Taloudellinen vastuu on myös usein eri tasoinen ikääntyneemmällä ja nuorella työttömällä. Nuorella, koulusta valmistuneella työttömällä, ei useinkaan ole elätettävää perhettä ja monesti heidän lähipiirinsä, kuten vanhemmat, toimivat taloudellisena tukena. (Johansson, Loikkanen & Vuori 1997, 2.)

Nuorten koetaan sopeutuvan työttömyyteen paremmin kuin ikääntyneempien. Nuorilla on enemmän välineitä päivien kuluttamiseen vapaa-ajanvieton eri muotojen tuntemisen kautta. Vaikka sopeutuminen työttömyyteen on nuorille helpompaa, ei se tarkoita, etteikö pidentyneellä työttömyydellä olisi negatiivisia vaikutuksia myös heidän elämäänsä. Työttömän nuoren itsensä kehittäminen ja vastuullisen kansalaisen roolin omaksumisen puuttuminen jättävät nuoret lapsuuden ja aikuisuuden väliin niin sanotusti ansaan. (Kalimo & Vuori 1992, 18.) Nuorten työttömyys tällaisena ilmiönä voi johtaa pahimmillaan myös syrjäytymiseen ja lisätä yhteiskunnallista polarisoitumista (Melin & Blom 2011, 211).

Nuorten työttömyys on vaikeasti tutkittavissa, sillä siihen sisältyy erilaisia huomion arvoisia tekijöitä ja termistön eroavaisuuksia, jotka on otettava nuorisotyöttömyyttä tutkiessa huomioon. Erityisesti huomioitavaa on myös se, etteivät kaikki nuoret työttömät ole koulusta vastavalmistuneita. Osa nuorista työttömistä ovat niitä, jotka eivät ole päässeet koulutukseen. (Myrskylä 2011.) Suurimmassa syrjäytymisvaarassa ovat ne nuoret, jotka ovat jääneet vailla koulupaikkaa ja eivät hae aktiivisesti töitä (Hämäläinen & Tuomala 2013).

Nuorten kohdalla työttömyys on usein pitkäkestoisempaa ja useammin toistuvaa kuin niillä nuorilla, jotka koulutuksen ovat hankkineet. Tämän lisäksi voidaan nähdä, että nuorena koettu työttömyys lisää työttömyyden riskiä myös vanhemmalla iällä ja työttömyyden riski vähenee sen mukaan, mitä pidempikestoisempi koulutus henkilöllä on hankittu. (Johansson ym. 1997, 2.) Ajat ovat tosin muuttuneet ja koulutuksen hankkiminen ei ole enää niin vahva työttömyydeltä suojaava tekijä, kuin ennen. Yritysmaailmassa tapahtuneet muutokset eivät takaa enää opiskelupaikan myötä työtä edes korkeasti koulutetuille. Työttömyys on niin sanotusti tasa-arvoistunut, eikä se ole pelkästään kouluttamattomien ongelma. (Melin ja Blom 2011, 199.)

Yhtenä nuorten työttömyyteen vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä myös määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden yleisyys nuorten keskuudessa. Vakituiset työsuhteet ovat harvinaisempia nuorten keskuudessa kuin ikääntyneemmillä. Määräaikaisten työsopimusten välissä nuoret voivat päätyä työttömiksi, vaikkakin vain lyhyiksi ajoiksi kerrallaan. Tämä näyttäytyy kuitenkin työttömyystilastoissa nuorisotyöttömyytenä. (Ek, Saari, Viinamäki, Sovio & Järvelin 2004, 80.)

Nuorten työttömyyden pitkälle kantavien seurausten takia sitä voidaan pitää yksilön ja yhteiskunnan ongelmana. Työkokemuksen vähyys vaikuttaa työelämän kontaktien määrään negatiivisesti ja sitä kautta suoraan työllistymiseen. Tämä kierre johtaa työttömyyteen ja itse työttömyys vaikeuttaa työnhakua, sillä työnantajat voivat pitää negatiivisena tyhjiä hetkiä työnhakijan työuralla. Työnantaja saattaa

ajatella työttömyyden johtuvan työnhakijan omasta käytöksestä tai ominaisuuksista, joka vaikuttaa rekrytoinnin mahdollisuuksiin. Pitkittynyt työttömyys voi tämän lisäksi heikentää nuoren ammatillista osaamista ja näin olla negatiivinen vaikuttaja ehjää ja yhtenäistä työuraa tavoiteltaessa. (Hämäläinen & Tuomala 2013.)

4.2 Nuorten työttömyyden ehkäiseminen

Suomen työvoimapolitiikan kärkitavoitteita jo vuosikymmenien ajan on ollut työllistää mahdollisimman tehokkaasti työttömäksi jääneitä työkykyisiä ihmisiä. Nimenomaan nuoret työttömät ovat olleet usein keskiössä työvoimapolitiikkaa viilattaessa, koska nuorten työllistämisellä on pitkällä aikavälillä suuria positiivisia vaikutuksia kansantalouteen. (Ek ym. 2004, 82.) Työttömien ja syrjäytyneiden aktivoiminen on ensiarvoisen tärkeää tavoiteltaessa työllisyysasteen nostoa.

Nuorten työllisyyttä edistävänä eräänlaisena kärkihankkeena vuonna 2005 tuli voimaan nuoria koskeva yhteiskuntatakuu. Yhteiskuntatakuu tarkoittaa sitä, että nuorelle työttömäksi työnhakijaksi rekisteröityneelle henkilölle on tarjottava töitä, koulutusta, työpajatoimintaa tai työharjoittelupaikkaa kolmen kuukauden kuluessa. (Hämäläinen & Tuomala 2013.) Tätä yhteiskuntatakuuta on päivitetty viimeksi vuonna 2015. Nykyisin se on nimellä nuorisotakuu ja takaa alle 25-vuotiaalle tai 12 kuukauden aikana opinnoista valmistuneelle alle 30-vuotiaalle työttömälle edelleen tilanteen mukaan tarjottavaksi joko työllistämistä edistäviä palveluita tai palkkatöitä kolmen kuukauden sisällä työttömäksi työnhakijaksi rekisteröitymisestä. (Nuorisotakuu 2018.)

Työllistämistä edistäviä palveluita on saatavilla useilta eri palveluntarjoajilta monissa eri muodoissa, mutta työ- ja elinkeinotoimiston tarjoamat palvelut antavat hyvän kokonaiskuvan siitä, minkälaisista toimenpiteistä voi olla kyse. Heidän tarjoamiaan työllistämistä edistäviä palveluita ovat työnhakuvalmennus ja uravalmennus, työ- ja koulutuskokeilut, työvoimakoulutus, omaehtoinen

opiskelu työttömyysetuudella tuettuna, maahanmuuttajan tuettu omaehtoinen opiskelu ja kuntouttava työtoiminta (Te-palvelut 2018).

Yksi työttömyyttä ehkäisevä nuorisolaissa säädetty tukimalli on nuorten työpajatoiminta. Nuori voi tulla työpajalle viranomaisen ohjaamana tai hakeutua sinne omatoimisesti. Työpajatoiminnan tarkoituksena on parantaa nuorten mahdollisuuksia päästä koulutukseen tai suorittaa se loppuun sekä päästä avoimille työmarkkinoille. Työpajatoiminnalla pyritään parantamaan nuoren elämänhallinnallisia taitoja sekä edistämään nuoren itsenäistymistä ja osallisuutta yhteiskunnassa. Työpajatoiminta perustuu aina valmennussuunnitelmaan, jonka työntekijä laatii yhdessä nuoren kanssa. (Nuorisolaki 1285/2016, 13§)

Koska monet työllistämistä edistävät palvelut vaativat rekisteröitymistä työttömäksi työnhakijaksi, on selvää, että tämän palveluverkoston ulkopuolelle jää myös nuoria. Tällaiset nuorten tavoittamiseen vaadittaisiin edelleen lisää keinoja, jotta pitkittyneestä työttömyydestä johtuvan passivoitumisen synnyttämät haitat voitaisiin minimoida. (Virtanen 2006, 155.) Jos työttömyys pitkittyy, on sen todettu lisäävän riskiä psyykkiselle sairastumiselle. Tärkeimpien edellytysten joukossa työttömyydestä selviämiseksi ja pitkittyneen työttömyyden ehkäisemiselle ovat usein tunne-elämän käsittelyyn liittyvät taidot sekä lähipiirin tarjoama tuki. Huono-osaisuuden kasautuminen on yksi merkittävä tekijä työttömyyden pitkittymisessä ja tunne-elämän ongelmat sekä olematon läheisten muodostama tukiverkosto voivat olla merkittävänä syynä edistämässä syrjäytymistä ja työttömyyden pitkittymistä, joten näiden ongelmien käsittelyyn olisi tärkeää panostaa myös työllistymistä edistävissä palveluissa. (Kortteinen & Tuomikoski, 166-168.)

Kun kehitetään tehokkaita ja toimivia keinoja nuorten osallisuuden edistämiseen, hyvinvoinnin parantamiseen ja työttömyyden ehkäisemiseen, olisi tärkeää ymmärtää myös se, mitä hyvinvointi tarkoittaa nuorten itsensä mielestä. Usein nuoret ajattelevat hyvinvointinsa koostuvan muustakin kuin sosiaalisista tekijöistä. Toisaalta taas asiantuntijoiden ja poliittisten päättäjien suunnalta

keskitytään usein lähes yksinomaan näihin sosiaalisiin tekijöihin työllistymistä edistäviä palveluja kehitettäessä. (Woodgate & Skarlato 2014,1.) Nuorille hyvinvointi näyttäytyy kokonaisvaltaisena käsitteenä, joka koostuu sekä fyysisestä että psyykkisestä terveydestä ja näiden lisäksi onnellisuuden kokemuksesta. Monet nuoret ajattelevat hyvinvoinnin olevan myös eräänlainen resurssi, jonka avulla on helpompi pysyä aktiivisena ja sosiaalisena. Jos pyritään luomaan palveluita, joilla työttömyyttä halutaan pysyvästi vähentää, on olennaista, että tämän tavoitteen rinnalla pyritään myös parantamaan nuorten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. (Woodgate & Skarlato 2014, 1–2, 8–9.)

4.3 Nuorten työelämäasenteet

Nuorten suhtautuminen työn merkitykseen ja työssä priorisoitaviin seikkoihin on muuttunut radikaalisti nopeassa ajassa. Ei ole kauaakaan siitä, että työn teon pääasiallinen tarkoitus oli toimeentulon saaminen ja perheen elättäminen. Tänä päivänä työn tärkeimmäksi osaksi nimetään työn mielekkyys ja sisältö. Nuoret kokevat tärkeänä sen, että he voivat sovittaa työn yhteen muun elämänsä kanssa, eikä toisin päin. Tuppurainen kuvaili ilmiötä hyvin siten, että työelämän asenteissa ollaan siirtymässä velvollisuuden tunteesta työntekoa kohtaan velvollisuuteen työn mielekkyyttä kohtaan. Nuoret kokevat tänä päivänä työn olevan myös suuri osa heidän identiteettiään ja sitä kautta tapa ilmaista itseään. (Tuppurainen 2009, 22-23.)

Nuorista myös enemmistö kokee, että koulutuksen ja työllistymisen suhde on selkeä. Nuorten keskuudessa kasvussa on 1990-luvulta asti ollut ajatus siitä, että kun hankkii hyvän koulutuksen, on työllistyminen todennäköisempää. Tälle kokemukselle voidaan hakea pohjaa myös siitä, että useiden tutkimusten mukaan koulutus on olennaisessa osassa työttömyyden torjumisessa Suomen kaltaisessa koulutukseen panostavassa yhteiskunnassa. Kääntöpuolena voidaan nostaa esiin se, että nimenomaan korkean koulutusasteen uskotaan parantavan selkeästi työllistymisen mahdollisuutta, kun taas toisen asteen ammatillisessa

koulutuksessa olevien nuorten keskuudessa usko heidän koulutuksensa arvoon työllistymistä kohentava tekijänä kääntyy usein laskuun valmistumisen jälkeen. (Tuppurainen 2009, 15-16.)

Vaikka viime vuosina on yleisesti ajateltu nuorten asenteiden työelämää kohtaan muuttuneen siihen suuntaan, että nuoret arvostaisivat ansiotyötä vähemmän, on totuus toisenlainen. Työn arvostus on jo vuosikymmeniä pysynyt samalla tasolla nuorten keskuudessa. Työn mielekkyyttä korostava ajatus on kuitenkin noussut viime vuosina. Virheellisen ajattelun arvostuksen laskusta oletettavasti saa aikaan se, että nuoret noin keskimäärin arvottavat ansiotyön tärkeyden hieman alemmas kuin vanhemmat ikäluokat, vaikka tämäkin ero on laskusuhdanteessa. (Ojala & Pyöriä, 2015, 35.)

Yleinen työn arvostuksen trendi näyttää selvästi menevän vanavedessä talouden syklien kanssa. Hyvinä aikoina työn arvostus tuntuu laskevan ja huonoina aikoina se taas kääntyy nousuun. Myös perheen ja vapaa-ajan arvostus ovat viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana kasvanut ilman, että työntekoon suhtautuminen olisi muuttunut tämän vaikutuksesta selkeästi negatiivisempaan suuntaan. Myöskään työllistymiseen liittyvät lisääntyneet haasteet tai korkealla pysyttelevä nuorisotyöttömyysaste eivät toistaiseksi näyttäyty selkeänä vaikutuksena nuorten työelämäasenteissa. (Ojala & Pyöriä, 2015, 36.)

4.4 Nuorten osallisuus

Osallisuus on teema, joka on ollut vahvasti esillä ajankohtaisissa tutkimuksissa sekä yleisessä keskustelussa, kun ollaan käsitelty nuorten työllistymistä ja kouluttautumista. Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on antaa nuorille mahdollisuus kertoa itse, miten heidän kanssaan jälkihuoltotyöskentelyssä on huomioitu työllisyyteen tai koulutukseen liittyvät asiat. Koemme tärkeäksi tuoda esiin opinnäytetyössämme viime

vuosien aikana tehtyjen tutkimusten tuloksia siitä, miten nuoret kokevat yhteiskunnallisen osallisuuden.

Syrjäytymisellä tarkoitetaan usein prosessia, jossa henkilöllä on puutteita hyvinvointia aiheuttavissa tekijöissä. Tällöin henkilöllä voi olla ongelmia muun muassa koulutuksen, työpaikan tai toimeentulon hankkimisessa. Usein vaikeudet yksittäisellä osa-alueella eivät horjuta henkilön elämänhallintaa, mutta ongelmien kasaantuessa voidaan puhua syrjäytymisen alkamisesta. Tällöin huono-osaisuus kasaantuu heikentäen merkittävästi henkilön arjenhallintakykyä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017)

Mitä osallisuus itseasiassa tarkoittaa? Perinteinen käsitys osallisuudesta on sitä, että henkilö osallistuu puoluetoimintaan, äänestää ja on osallisena luottamustehtävissä työelämässä. Tämä käsitys on kuitenkin muuttumassa, sillä osallisuudella on tänä päivänä monia eri tasoja ja se näyttäytyy hyvin erilaisin tavoin. Osallisuudesta puhuttaessa voidaan nykyään tarkoittaa esimerkiksi harrastustoimintaan osallistumista, sosiaalisia verkostoja tai jopa kulutustottumuksia. (Schoultz 2010, 93-94.)

Kun pohditaan nuorten yhteiskunnallista ja poliittista osallisuutta, voidaan huomata isona ongelmana olevan se, etteivät nuorten ja vanhempien sukupolvien toimintaympäristöt kohtaa. Nuorten yhteiskunnallinen aktiivisuus ja osallistuminen jäävät huomaamatta, koska se ei tapahdu perinteisillä politiikan foorumeilla. Tämän lisäksi voidaan ajatella, etteivät nuoret myöskään silloin huomio vanhempien sukupolvien käyttämiä poliittisia väyliä. Nämä asiat yhdessä johtavat edellä mainittuun ongelmaan, jossa nuorten osallisuus ja toimijuus eivät tule näkyväksi. Nuoret ovat aina haavoittuvammassa tilassa, kuin heitä vanhemmat sukupolvet. Tämän takia heidät myös leimataan usein syyttä välinpitämättömiksi, koska he eivät käytä osallisuutensa toteutumiseen perinteisiä malleja ja toimi totutulla tavalla. (Schoultz 2010, 102–103.)

Perinteistä, työelämäsidonnaista osallisuutta on viime vuosina kritisoitu. Riikka Korkiamäki (2013) on halunnut väitöskirjassaan nostaa esiin nuorten osallisuuden kokemuksen merkityksen suhteessa perinteiseen osallisuuden käsitykseen. Korkiamäki kertoo, että koulupaikkaa tai työtä vailla oleva ”perinteinen syrjäytynyt” nuori ei välttämättä koe olevansa syrjäytynyt. Perinteisen syrjäytyneen kriteerit täyttävä nuori voi kokea todella vahvaa osallisuutta omissa yhteisöissään, ilman työ- tai koulupaikkaakin. (Korkiamäki 2013, 34.)

On siis tärkeää miettiä, voidaanko nuori pelkästään sillä perusteella, ettei hän esimerkiksi äänestä tai ole työelämässä, luokitella välinpitämättömäksi tai syrjäytyneeksi? Kaiken kaikkiaan osallisuus tapahtuu suurimmalla osalla nuorista yksityisessä arjessa, vaikka yhteiskunnan haluama osallisuus on virallista, julkista ja näkyvää. Yhteiskunta saattaa nähdä nuoren toiminnan apaattisena, vaikka nuori todellisuudessa olisikin yksityisessä elämässään aktiivinen ja kokisi osallisuutta esimerkiksi omassa lähipiirissään. (Roholt 2009, 5.)

Keskusteluissa osallisuudesta tai osattomuudesta nostetaan aina esiin jokin marginaaliryhmä ja termi ”syrjäytynyt nuori” on jo median kautta päässyt kaikkien mieliin. Kokevatko ”syrjäytyneet nuoret” itse olevansa yhteiskunnallisen osallisuuden ulkopuolella, vai onko meidän yhteiskuntana harkittava tarkemmin tämän termin käyttöä?

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimusmetodiksi valikoitui laadullinen tutkimus, sen vuoksi, että tällä tavoin on mahdollista saada sisällöllisempiä vastauksia, kuin esimerkiksi määrällisen tutkimuksen metodeita hyödyntäen. Haastattelut toteutettiin aikavälillä 28.2.-23.3.2018. Laadulliseen tutkimukseen päädyttiin myös siksi, että lastensuojelun jälkihuollon nykyiset ja entiset asiakkaat ovat kohderyhmä, jonka koemme olevan perinteistä haastateltavaa vaikeammin tavoitettavissa. Saadaksemme riittävän määrän analysoitavaa materiaalia tutkimustamme varten, teimme kattavan haastattelukokonaisuuden kuudelle jälkihuollon nykyiselle tai entiselle asiakkaalle, jotka pyrimme löytämään UOMA sosiaalipalveluiden asiakaskontaktien kautta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudelle on asetettu tarkat kriteerit, jotka ovat siirrettävyys, totuudellisuus, vahvistettavuus sekä uskottavuus (Alasuutari 2011, 174). Luotettavuuskriteereissä mainittu siirrettävyys tarkoittaa sitä, kuinka hyvin tutkimustuloksia voidaan hyödyntää ja soveltaa muihin tutkittaviin kohteisiin. Tutkimusaineisto tulee olla tämän vuoksi hyvin kuvailtua, koska sen avulla toiset tutkijat saavat materiaalin löydettyä ja tätä kautta hyödynnettyä. (Alasuutari 2011, 175-176.)

Totuudellisuus näyttäytyy tutkimuksessa siten, että tutkijan johtopäätökset kuvaavat tutkittavan kohteen todellista tilaa. Tätä voidaan edistää muun muassa vertaispalautteen, luotettavuuden arvioinnin sekä tutkimuspäiväkirjan avulla. Totuudellisuutta ja sitä kautta tutkimuksen luotettavuutta voi lisätä myös siten, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat mukana arvioimassa tuloksia. (Alasuutari 2011, 177.)

Vahvistettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimusprosessi on tehty näkyväksi ja sitä on mahdollista seurata myös sivusta. Vahvistettavuutta lisää myös se, että muut tutkimukset ovat antaneet vastaavia tuloksia. (Alasuutari 2011, 179.)

Viimeinen laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteeri on uskottavuus. Uskottavuutta tutkimuksessa lisää muun muassa tutkijan henkilökohtainen kokemus tutkittavasta aiheesta kuitenkin niin, että hän säilyttää subjektiivisen näkökulman tutkimuksen edetessä. Lähestyminen tulee olla neutraalia, mutta ennalta hankittu kokemus tutkittavasta aiheesta lisää tutkimuksen uskottavuutta. (Alasuutari 2011, 181.)

5.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Halusimme luoda puolistrukturoidun haastattelun ja toteuttaa haastattelut UOMA sosiaalipalveluiden tiloissa. Näin varmistimme neutraalin lähtöasetelman haastattelutilanteessa ja asiakaslähtöisen lähestymistavan tiedonkeruuprosessissa. Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa päädyimme puolistrukturoituun haastatteluun vastauslomakkeen sijasta siksi, että koimme saavamme kattavammin tietoa haastateltavilta, kun tapaamme heidät kasvotusten ja keskustelemme aiheesta myös hieman haastattelukysymysten vierestä. Pystyimme tuomaan haastateltavien mielipiteitä jälkihuoltotyöskentelystä esiin olematta puolueellisia mihinkään suuntaan vastavuoroisen, vahvasti teemaan liittyvän keskustelun avulla.

Puolistrukturoidulla haastattelulla viitataan useimmiten sellaiseen haastatteluun, jossa kaikille haastateltaville esitetään samat tai lähes samat kysymykset samassa järjestyksessä. Joskus puolistrukturoidussa haastattelussa voidaan vaihdella kysymysten järjestystä. Tällä tavoin voidaan menetellä esimerkiksi teemahaastattelun kohdalla.

Puolistrukturoitu haastattelusta käytetään silloin tällöin nimenomaan nimitystä teemahaastattelu, jos haastattelussa esitetyt kysymykset ovat tarkkoja kysymyksiä tiettyyn teemaan liittyen, mutta eivät välttämättä ole täysin identtisiä tai identtisessä järjestyksessä kaikkien haastateltavien kesken. Puolistrukturoitu haastattelu on haastattelutapana hyvä silloin, kun haastatteleva taho haluaa tietoa nimenomaan tietyistä asioista, eikä haastattelijalla ole tarvetta tai halua antaa liian suuria vapauksia

haastateltavalle haastatteluhetkellä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.3 Aineiston analyysitavat

Teemoittelu tarkoittaa aineiston esiin tuoman tiedon lajittelua eri teemojen alle yhdistävien seikkojen kautta. Aineistona voi olla muun muassa haastattelut, vastaukset tai kirjoitukset. Kerätty aineisto voidaan järjestellä ennalta asetettujen teemojen mukaisesti, jolloin esimerkiksi kyselyyn saaduista vastauksista voidaan keskittyä tiettyyn teemaan liittyviin vastauksiin. Kun teemoittelu tehdään, tulee ottaa huomioon asetetut tutkimuskysymykset. Näin teemoittelu toimii myös aineiston tiivistämisenä, ja teemoittelun jälkeen tutkimusprosessissa on helpompaa keskittyä olennaiseen sekä nimenomaan tutkittavaan aiheeseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tyypittelyn tarkoitus on keskittyä tutkimuksen aikana kerätyssä aineistossa johonkin yleisempään, tyypilliseen. Tämä on jokin asia, jota tutkimusprosessin aikana on tarkoitus tutkia. Muun muassa haastatteluista kerätystä aineistosta voi olla tarkoitus saada informaatiota tietystä aiheesta. Tavoitteena on tiivistää kerätty aineisto informatiiviseksi ja kuvaavaksi kokonaisuudeksi. Tutkimuksessa voidaan myös olla kiinnostuneita epätyypillisistä tapauksista, jolloin tutkimuksessa keskitytään nimenomaan näihin ristiriitoihin tai erilaisuuksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Yksi tapa analysoida laadullisen tutkimuksen aineistoa on kvantifiointi. Kvantifioinnissa lasketaan esimerkiksi haastatteluissa tai muussa dokumentoidussa tutkimusmateriaalissa esiintyneitä ilmaisuja, sanoja ja mainintoja. Tämä tarkoittaa sitä, että laadulliseen tutkimukseen otetaan mukaan määrällisiä elementtejä ja määrälliselle tutkimukselle ominaisempia tapoja analysoida aineistoa. Kvantifioinnilla pyritään siihen, ettei tutkimus jää pelkästään tuntuman tai olettamuksen asteelle. Määrällisten elementtien ja laskemisen avulla pystytään luomaan

varmuutta tehdyille päätelmille ja usein jonkinlaisten laskelmien tekeminen myös laadullisessa tutkimusprosessissa on hyödyllistä, vaikkei tarkkojen lukujen ja tilastojen olisikaan tarkoitus päätyä lopulliseen raporttiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.4 Haastattelun pääteemat ja tutkimuskysymys

Lähdimme rakentamaan haastattelumme runkoa ja sen pääteemoja se ajatus edellä, että jokainen kohta veisi keräämäämme aineistoa kohti asettamaamme tutkimuskysymystä: Miten lastensuojelun jälkihuollon asiakkuudessa voitaisiin ottaa kouluttautuminen ja työllistyminen paremmin huomioon?

KUVIO 1: Haastattelun pääteemat ja tutkimuskysymys

Teemana haastateltavan taustatiedot käsittää lastensuojelun jälkihuollon asiakkuuden aikavälin, sekä paikkakunnan ja tämän lisäksi asiakkaan tilanteen kouluttautumisen tai työllistymisen suhteen asiakkuuden alkaessa. Tällä tavalla pystymme näkemään jälkihuollon tarjoaman tuen merkityksen, kun vertaamme asiakkaan lähtötilannetta tähän hetkeen.

Seuraava teema, jota haastattelumme käsittelee, oli kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät. Tarkoituksenamme on selvittää nämä tekijät ja se, miten niitä käsiteltiin jälkihuoltotyöskentelyssä. Tämän selvittäminen tuo meille esimerkkejä jälkihuoltotyöskentelyn puutteista, mutta myös niistä asioista, joita jälkihuollon tarjoama tuki on vienyt parempaan suuntaan. Koemme, että näiden asioiden selvittäminen tuo meille konkreettisia kehittämissuhteita UOMA sosiaalipalveluiden tarjoamaan jälkihuoltotyöhön.

Tämän jälkeen tarkoituksenamme on selvittää haastateltavien kokemukset jälkihuoltotyöskentelystä sekä työskentelyn vaikutukset heidän kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyvissä asioissa. Halusimme tietää sen, millä tasolla jälkihuoltotyöskentely keskittyy asiakkaiden koulutukseen tai työllistymiseen. Tämän lisäksi halusimme tietää, mitkä asiat jälkihuoltotyöskentelyssä olivat jääneet haastateltaville päällimmäisenä mieleen sekä positiivisessa, että negatiivisessa mielessä. Nämä ajatukset ovat kriittisessä asemassa tuodessamme esiin kehittämissuhteita.

Tähän teemaan liittyen (haastateltavan kokemukset jälkihuoltotyöskentelystä ja sen vaikutuksista) halusimme selvittää haastateltavien tämänhetkisen työllisyys- tai kouluttautumistilanteen sekä heidän suunnitelmansa näihin asioihin liittyen. Tämän tiedon avulla pystymme vertaamaan mahdollista kehitystä jälkihuoltotyöskentelyn alkamisesta tähän päivään asiakkaan koulutus- tai työtilanteen suhteen.

Halusimme kysyä haastateltavilta, uskoivatko he, että olisivat samassa tilanteessa kouluttautumisen tai työllistymisen suhteen ilman jälkihuollon tukea. Tällä tavoin saimme selville haastateltavien kokemukset

jälkihuoltotyöskentelyn merkittävydestä kouluttautumisen tai työllistymisen suhteen.

Seuraava haastattelun teema on palveluohjauksellisuus jälkihuoltotyöskentelyssä. Palveluohjauksella tarkoitetaan sosiaalityössä käytettävää menetelmää, jolla pyritään löytämään asiakkaan voimavarat ja sen kautta ohjaamaan häntä näitä tukevien palveluiden pariin. Palveluohjaus on erityisen tärkeää silloin, kun asiakkaalla on pitkäaikainen ja monimuotoinen sosiaalipalveluiden tarve. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017) Tarkoituksena oli selvittää, mitä työllistymistä tai kouluttautumista edistäviä palveluita haastateltavat ovat käyttäneet ja sen, mitä kautta he niiden pariin ovat ohjautuneet. Halusimme selvittää sen, miten vahvassa asemassa palveluohjauksellisuus jälkihuoltotyöskentelyssä on haastateltavilla ollut.

Viimeinen haastatteluteema on haastateltavan tarpeet ja kehittämisehdotukset. Selvitimme haastateltavien tällä hetkellä kokemat tarpeet liittyen kouluttautumiseen tai työllistymiseen, jotta saimme selville, mihin asioihin ei oltu keskitytty tarpeeksi tai millaisiin palveluihin heitä ei osattu ohjata jälkihuollon aikana. Opinnäytetyömme fokus on nimenomaan tuoda esiin kehitysmahdollisuuksia UOMA sosiaalipalveluiden jälkihuoltotyöskentelyyn. Entisten sekä nykyisten jälkihuollon asiakkaiden kuuleminen ja heidän ehdotustensa hyödyntäminen on opinnäytetyössä erittäin kriittisessä osassa.

6 HAASTATTELUJEN ANALYSOINTI JA TULOKSET

6.1 Haastattelujen analysoinnin lähtökohdat ja haastateltavien taustatiedot

Tässä osiossa käymme läpi haastatteluiden sisältöä ja niistä nousseita tuloksia. Nimesimme haastateltavat numeroin 1-6, jotta saman haastateltavan vastaukset eri kysymysten kohdalla ovat yhdistettävissä, näin luoden kronologisen ”tarinan” heidän lastensuojelun jälkihuollon prosessista. Taulukoihin on koottu pääkohdat saaduista vastauksista tulosten selkeyttämiseksi.

Haastateltavien taustatiedoilla tarkoitamme sitä, millä paikkakunnalla lastensuojelun jälkihuollon asiakkuus on käynnissä tai on aiemmin toteutunut. Tämän lisäksi teema käsittelee haastateltavien työllisyys- tai kouluttautumistilanteen asiakkuuden alkamishetkellä.

Kaikkien paitsi yhden haastateltavan (haastateltava 6) lastensuojelun jälkihuollon asiakkuus on tai on aiemmin toteutunut Lahdessa. Yhdellä haastateltavalla (haastateltava 6) asiakkuus on toteutunut Riihimäellä, josta se on siirtynyt Tampereelle. Haastateltavan 3 asiakkuus on siirtynyt Mäntsälän, Vantaan ja Vääksyn kautta Lahteen.

TAULUKKO 1. Haastateltavien jälkihuollon asiakkuuksien paikkakunnat

	Lahti	Mäntsälä	Riihimäki	Tampere	Vantaa	Vääksy
Haastateltava 1	X					
Haastateltava 2	X					
Haastateltava 3	X	X			X	X
Haastateltava 4	X					
Haastateltava 5	X					
Haastateltava 6			X	X		

Kolme haastateltavista (haastateltavat 1, 4 & 6) oli työttömiä ja ilman opiskelupaikkaa jälkihuollon alkaessa, kun taas loput kolme

(haastateltavat 2, 3 & 5) olivat koulussa asiakkuuden alkaessa.

Haastateltava 5 oli töissä koulun ohella.

TAULUKKO 2: Haastateltavien opiskelu/työllisyystilanne jälkihuollon alkaessa

	Jälkihuollon alkaessa töissä	Jälkihuollon alkaessa koulussa	Jälkihuollon alkaessa työttömänä
Haastateltava 1			X
Haastateltava 2		X	
Haastateltava 3		X	
Haastateltava 4			X
Haastateltava 5	X	X	
Haastateltava 6			X

6.2 Haastateltavien kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät

Kouluttautumista tai työllistämistä estävillä tekijöillä tarkoitamme niitä asioita, joiden haastateltavat itse kokevat tällä hetkellä olevan heidän työllistymisen tai kouluttautumisen tiellä.

Kaksi haastateltavaa (haastateltavat 1 & 4) kokivat, että lapsen syntymä ja perheen arjen pyörittäminen ovat pääsääntöiset työllistymisen tai kouluttautumisen estävät tekijät. Neurologisia oireita toivat esiin haastateltavat 1 ja 3 (masennus ja ADHD). Haastateltavat 2 ja 6 eivät koe, että heillä olisi mitään tekijöitä heidän työllistymisen tai kouluttautumisen esteenä. Haastateltava 5:llä oli jälkihuoltotyöskentelyn aikana akuutti päihdeongelma.

TAULUKKO 3: Haastateltavien työllistymistä tai kouluttautumista estävät tekijät

	Perhesyyt	Lääketieteellinen diagnoosi	Ei esteitä
Haastateltava 1	X	X	
Haastateltava 2			X
Haastateltava 3		X	
Haastateltava 4	X		
Haastateltava 5		X	
Haastateltava 6			X

Haastateltavat 3 ja 5 eivät kokeneet saaneensa apua näiden estävien tekijöiden kanssa. Haastateltava 3 koki saaneensa jälkihuollosta vain taloudellista tukea ja hän olisi kaivannut palveluohjausta hänen ADHD:n diagnosoimiseen ja hoitamiseen liittyen. Haastateltava 5 koki hyötyvänsä jälkihuollon tapaamisista, mutta hänen silloisiin estäviin tekijöihin ei keskitytty ollenkaan. Haastateltava 1 sai apua masennukseen jälkihuollon yhteydessä ja haastateltava 4 koki saaneensa tukea ja apua arjenhallinnassa lapsen synnyttyä.

TAULUKKO 4: Haastateltavien kokemukset työllistymistä tai kouluttautumista estävien tekijöiden käsittelystä jälkihuoltotyöskentelyn aikana

	Esteitä käsiteltiin jälkihuollossa	Esteitä ei käsitelty jälkihuollossa	Ei esteitä
Haastateltava 1	X		
Haastateltava 2			X
Haastateltava 3		X	
Haastateltava 4	X		
Haastateltava 5		X	
Haastateltava 6			X

6.3 Haastateltavien kokemukset jälkihuoltotyöskentelystä ja sen vaikutuksista

Kokemuksien osalta haastattelussa keskityttiin siihen, millä tavoin haastateltavat kokivat työllistymis- ja koulutusasioiden olleen esillä jälkihuoltotyöskentelyssä sekä siihen, mikä oli jäänyt jälkihuoltotyöskentelystä päällimmäisenä mieleen niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä. Vaikutuksia kartoitimme selvittämällä haastateltavilta heidän nykyisen koulutus-/työllisyystilanteensa tai suunnitelmat näihin liittyen. Kysyimme myös, uskoivatko haastateltavat, että olisivat tällä hetkellä samassa tilanteessa kouluttautumisen ja työllisyyden osalta ilman jälkihuollon tukea.

Haastateltavat 1, 3 ja 5 kokivat, etteivät olleet jälkihuollon aikana saaneet juurikaan tukea kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa. Heidän mukaansa tuki oli ollut pääsääntöisesti taloudellista tukea vuokranmaksussa ja muissa kuluissa. Haastateltava 1 koki, että hänen saamansa tuki oli taloudellisen tuen lisäksi keskittynyt pääosin elämänhallinnallisiin seikkoihin. Haastateltava 6 koki saaneensa riittävällä tasolla apua, joka näyttäytyi koulutukseen ja kuntouttavaan työtoimintaan hakemisen kautta. Hänellä oli koulutusalan valinta selkeä hakuhetkellä.

Haastateltavat 3, 4 ja 5 kokivat, että se miltä osin koulutusasiat näkyivät jälkihuollossa, oli lähinnä työntekijöiden toivomus siitä, että kunhan vain pääsee johonkin kouluun. Kouluvalintaan tai asiakkaan soveltuvuuteen tietyille alalle ei keskitytty juuri ollenkaan. Haastateltava 4 koki kuitenkin saaneensa tukea kouluun hakemisessa sekä työllisyyspalveluiden pariin ohjautumisessa. Haastateltava 2 oli jälkihuollon alussa aloittanut opinnot alalla, joka ei kuitenkaan opintojen alettua kiinnostanutkaan häntä. Jälkihuolto tarjosi hänelle tukea ja apua alanvaihdossa, koska tapaamisissa oli tullut ilmi, että koulumotivaation puute vaikutti myös muuhun arkeen.

TAULUKKO 5: Kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyvien asioiden käsittely jälkihuoltotyöskentelyssä

	Käsiteltiin riittäväällä tasolla	Käsiteltiin jollakin tasolla	Ei käsitelty
Haastateltava 1			X
Haastateltava 2	X		
Haastateltava 3			X
Haastateltava 4		X	
Haastateltava 5		X	
Haastateltava 6	X		

Haastateltavan 5 vastaus kysymykseen: ”Keskityttiinkö mielestäsi jälkihuollossa kouluttautumiseen/työllistymiseen liittyviin asioihin?”

Ei varsinaisesti. Työntekijöille tuntui riittävän se, et peruskoulu on käyty ja jatko-opinnot aloitettu. Kannustettiin lähinnä siihen, että saa sen kauppiksen kunnialla loppu, mut ite olisin kaivannu enemmän tukea. Olis pitäny pohtii koulutus- ja työasioita enemmän, ei mietitty sen kummemmin, et onko oma ala.

Haastateltaville 2, 4 ja 6 positiivisena jälkihuollosta oli jäänyt mieleen tapaamiset jälkihuoltotyöntekijän kanssa. He korostivat erityisesti keskusteluavun merkitystä ja sitä, että jälkihuoltotyöntekijät madalsivat myös kynnystä lähteä kodin ulkopuolelle. Haastateltavat 1, 3 ja 5 kokivat hyötynensä jälkihuollon rahallisesta tuesta. Negatiivisena puolena haastateltavat 3 ja 5 toivat esiin sen, että heidän henkilökohtaisiin ongelmiin ei oltu pureuduttu tarpeeksi. Heidän mielestään jälkihuollon tuki oli jäänyt liian pinnalliseksi. Haastateltava 1 toi esiin tapahtuman jälkihuoltotyöskentelyssä, jossa hän ei ollut saanut tietoa vuokran maksuun liittyvässä asiassa, joka aiheutti hänelle taloudellisia ongelmia.

TAULUKKO 6: Jälkihuoltotyöskentelystä päällimmäisenä mieleen jääneet asiat

	Positiivinen	Negatiivinen
Haastateltava 1	Rahallinen tuki	Tiedonkulun puute, joka aiheutti taloudellisia ongelmia.
Haastateltava 2	Tapaamiset ja keskusteluapu, kodin ulkopuoliset tapaamiset	
Haastateltava 3	Rahallinen tuki	Ei keskitytty silloisiin ongelmiin, työskentely pintapuolista
Haastateltava 4	Tapaamiset ja keskusteluapu, kodin ulkopuoliset tapaamiset	
Haastateltava 5	Rahallinen tuki	Ei keskitytty silloisiin ongelmiin, työskentely pintapuolista
Haastateltava 6	Tapaamiset ja keskusteluapu, kodin ulkopuoliset tapaamiset	Aikaisempi jälkihuoltotyöskentely epäonnistunut. Syitä henkilökemiat ja tapaamisten järjestämisen vaikeus.

Haastateltavan 3 vastaus kysymykseen: ”Mikä on jäänyt päällimmäisenä mieleen jälkihuoltotyöskentelystä?”

Ois ollu kiva, jos oltais keskitytty niinku yksilönä ja sellasta henkistä auttamista. Keskusteluapuu. Painottu siihe rahalliseen. Ei se raha auta ku niihi rahaongelmii.

Tällä hetkellä haastateltavat 1 ja 4 ovat työttömiä. Molemmilla heistä nousi perhesyyt ja pienet lapset selkeiksi perusteluksi tämän hetkisellem työllisyystilanteelle. Lasten hieman kasvettua molemmilla on suunnitelmissa pyrkiä hakemaan opiskelupaikkaa. Haastateltavat 2 ja 3 ovat tällä hetkellä puolestaan ammattikoulussa ja opinnot etenevät suunnitellulla tavalla. Haastateltava 5 kertoi olevansa työkokeilussa ja haastateltava 6 kuntouttavassa työtoiminnassa sekä hakeneensa ammattikouluun.

TAULUKKO 7: Haastateltavien tämänhetkinen tilanne kouluttautumisen tai työllistymisen suhteen

	Koulu	Työkokeilu	Kuntouttava työtoiminta	Työtön
Haastateltava 1				X
Haastateltava 2	X			
Haastateltava 3	X			
Haastateltava 4				X
Haastateltava 5		X		
Haastateltava 6			X	

Kysyttäessä jälkihuollon vaikutuksesta nykytilanteeseen, haastateltavat 2, 4, 5 ja 6 toivat esiin sen, että olisivat todennäköisesti huonommassa elämäntilanteessa ilman jälkihuollon tukea. Haastateltavat 1 ja 3 näkivät asian niin, että mikäli jälkihuolto olisi ollut eri asioihin keskittyvää, he saattaisivat olla paremmassa tilanteessa kouluttautumisen ja työllistymisen suhteen.

TAULUKKO 8: Jälkihuollon vaikutus tämänhetkiseen koulutus- ja työllisyystilanteeseen

	Kokee, että olisi huonommassa tilanteessa	Kokee, että voisi olla paremmassa tilanteessa
Haastateltava 1		X
Haastateltava 2	X	
Haastateltava 3		X
Haastateltava 4	X	
Haastateltava 5	X	
Haastateltava 6	X	

Haastateltavan 2 vastaus kysymykseen: ”Uskotko, että olisit nyt samassa tilanteessa koulutuksen tai työllistymisen suhteen ilman jälkihuollon asiakkuutta?”

En kyl usko. Oli aika rankka alotus amikseen sillon, ku alotin metallialalla, joten en tiää, miten se olis lähteny siitä itsenäisesti purkautuu. Jälkihuollolla on kyl ollu iso merkitys siinä, et alanvaihto onnistu ja toi koulu sujuu nyt hyvin.

6.4 Palveluohjauksellisuus jälkihuoltotyöskentelyssä

Palveluohjauksellisuudella tarkoitamme sitä, millaisia työllistymistä tai kouluttautumista edistäviä palveluita haastateltavat ovat hyödyntäneet. Tämän lisäksi tämä teema käsittelee sitä, mitä kautta haastateltavat ovat ohjautuneet näiden palveluiden asiakkuuteen.

Kaikki paitsi yksi (haastateltava 2) haastateltavista ovat olleet työllistämistä tai kouluttautumista edistävien palveluiden asiakkuudessa. Haastateltavat 1, 4, 5 ja 6 ovat olleet työkokeilussa ja haastateltavat 3 ja 6 ovat osallistuneet kuntouttavaan työtoimintaan. Tämän lisäksi haastateltava 5 on käynyt ammatinvalintapsykologilla.

TAULUKKO 9: Haastateltavien käyttämät työllistymistä tai kouluttautumista edistävät palvelut

	Työkokeilu	Kuntouttava työtoiminta	AmmatINVALINTA-psykologi	Ei ole käyttänyt palveluita
Haastateltava 1	X			
Haastateltava 2				X
Haastateltava 3		X		
Haastateltava 4	X			
Haastateltava 5	X		X	
Haastateltava 6	X	X		

Haastateltavat 4 ja 6 ohjautuivat kyseisten palveluiden (työkokeilu työpajalla ja kuntouttava työtoiminta) pariin lastensuojelun jälkihuollon työntekijöiden kautta. Loput haastateltavista ohjautuivat erilaisin tavoin palveluiden piiriin: Haastateltava 1 oli ohjautunut työpajatoimintaan

nuorisopalveluiden kautta, haastateltava 3 ohjautui kuntouttavaan työtoimintaan sosiaalitoimen kautta, minne hän ohjautui ystäviensä suosittelun jälkeen. Haastateltavat 5 ja 6 ohjautuivat työkokeiluun yksityiselämän kontaktin kautta. Lastensuojelun jälkihuollon työntekijä auttoi haastateltavaa 6 ohjautumaan kuntouttavan työtoiminnan pariin myöhemmin.

TAULUKKO 10: Työllistymistä tai kouluttautumista edistävien palveluiden pariin ohjannut taho

	Jälkihuolto	Nuorisopalvelut	Yksityiselämän kontakti	Ei ole käyttänyt palveluita
Haastateltava 1		X		
Haastateltava 2				X
Haastateltava 3			X	
Haastateltava 4	X			
Haastateltava 5			X	
Haastateltava 6	X		X	

6.5 Haastateltavien tarpeet ja kehittämisehdotukset

Haastattelussamme teeman ”haastateltavien tarpeet ja kehittämisehdotukset” alle sisältyvät haastateltavien tämän hetkiset tarpeet liittyen kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Haastattelun viimeisessä kysymyksessä haastateltavat nostavat esiin heidän mielestään tärkeitä seikkoja, joiden avulla lastensuojelun jälkihuoltoa voitaisiin kehittää.

Haastateltavat 2, 3 ja 6 kokivat tarvitsevansa tukea työnhakuun liittyvissä asioissa. Loput haastateltavista kykenevät omien sanojensa mukaan itsenäiseen työnhakuun. Haastateltava 4 nosti esiin tuen tarpeen sopivan vaihtoehdoisen opiskelutavan etsimisessä.

Jokainen haastateltava toi esiin ideoita, joilla heidän mielestään voitaisiin parantaa lastensuojelun jälkihuollon laatua. Nämä ideat ovat muodostuneet haastateltavien omista positiivisista kokemuksista sekä mahdollisista puutteista ja ajatuksista siitä, mitä oltaisiin voitu heidän kohdallaan tehdä toisin.

Haastateltavien mielestä jälkihuoltotyöskentelyssä pitäisi järjestää tapaamisia, joissa paneuduttaisiin enemmän koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksiin. Haastateltavat kaipasivat ”hyvällä tavalla painostamista” näiden asioiden suhteen. Toiveena työskentelystä oli myös se, että jälkihuolto olisi yksilöllisempää. Nuorta tavattaisiin säännöllisesti ja tätä kautta voitaisiin puuttua työllistymisen tai kouluttautumisen tiellä oleviin asioihin, kuten mahdollisiin terveydellisiin seikkoihin tai arjenhallinnan ongelmiin.

Haastateltavan 1 vastaus kysymykseen: ”Miten sinä kehittäisit jälkihuoltotyöskentelyä kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyvissä asioissa?”

Ehkä just enemmän sitä, että vähän hyvällä tavalla painostettais siihen koulutukseen ja työllistymiseen. Olis tapaamisii, jossa keskustellaa enemmän koulusta ja työmahdollisuuksista. Siihen panostaisin enemmän. Ei väkipakolla laitettais jonneki, vaan sellasta suuntaa antavaa apua.

Haastateltavat toivoivat, että jälkihuoltotyöskentelyssä asiakasta kuunneltaisiin tarkemmin, kun puhutaan kouluttautumisesta ja oikean alan valinnasta. Haastateltavat kaipasivat myös lisää tietoa vaihtoehtoisista kouluttautumismahdollisuuksista, kuten oppisopimuskoulutuksesta tai erityisoppilaitoksista. Haastateltavien mukaan jälkihuoltotyöskentelyssä korostettiin liiaksi koulun aloittamisen tärkeyttä, miettimättä asiakkaan soveltuvuutta alalle.

Haastateltavan 5 vastaus kysymykseen: ”Miten näitä esteitä on käsitelty jälkihuollossa ja etenikö tilanne parempaan suuntaan jälkihuollon avulla?”

Tuki ja apu oli vähän pinnallista. Koska mulla oli kauppiksessa koulupaikka, nii ei enää mietitty ollenkaa sitä, onko se oikeesti oma ala, vaikkei opinnot sujunu ihan suunnitellusti.

Haastateltavat nostivat esiin toiveen siitä, että jälkihuoltotyöskentelyssä voitaisiin muodostaa asiakkaasta selkeämpi kokonaiskuva, jotta työskentely olisi kokonaisvaltaisempaa. Haastateltavat toivat esiin sen, että monet elämän osa-alueet, kuten arjenhallinta ja työnteko, vaikuttavat vahvasti toisiinsa.

Haastateltavan 5 vastaus kysymykseen: ”Miten sinä kehittäisit jälkihuoltotyöskentelyä kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyvissä asioissa?”

Olis hyvä, et jälkihuoltotyöntekijä pystyis muodostaa paremman kokonaiskuvan, koska arjenhallinta ja esimerkiksi työnteko heijastuu helposti toisiinsa. Elämönhallintaan olis voinu puuttua kokonaisvaltasesti paremmin. Jälkihuoltotyö vois olla osallistuvampaa.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Olemme toimineet opinnäytetyöprosessissamme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan asettamien käytänteiden mukaisesti (TENK 2012). Olemme keränneet suostumuksen kaikilta haastatteluun osallistuneilta, sekä toimeksiantajalta liittyen haastateltavien yhteystietojen luovuttamiseen.

Haastatteluista saatu tieto on dokumentoitu lopullisessa opinnäytetyössä niin, ettei haastateltavien henkilöllisyys tule ilmi ja tätä kautta heidän yksityisyys on turvattu. Haastatteluista kerätty data on dokumentoitu huomioiden nykyaikaiset tietoturvariskit ja niihin on vastattu tarpeellisilla toimenpiteillä. Kun opinnäytetyömme oli saanut lopullisen muotonsa, hävitimme haastatteluista saamamme salassa pidettävän datan asianmukaisesti.

Kävimme läpi jokaisen haastateltavan kanssa sen, mihin tarkoitukseen kerättyä tietoa tullaan käyttämään. Tämän lisäksi saatoimme haastateltavien tietouteen sen, että opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus-verkkosivulla. Haastattelut järjestettiin toimeksiantajamme UOMA sosiaalipalveluiden toimitiloissa. Tällä varmistettiin neutraali ja yksityinen tapaaminen jokaisen haastateltavan kanssa.

Käytimme opinnäytetyössämme lukuisia eri lähteitä liittyen muun muassa lastensuojelun jälkihuoltoon. Tuomme jokaisen käyttämämme lähteen esiin asianmukaisten lähdemerkintöjen avulla ja lähteitä hyödyntäessämme noudatimme referoinnin peruseriaatteita välttäen plagioinnin.

Haastatteluista nousi esiin seikkoja, joista olisi voinut ilmetä haastateltavien henkilöllisyys. Nostimme opinnäytetyöhömmme vain niitä asioita, joita koimme merkittäviksi ja joita käyttäessä pystyimme olemaan varmoja siitä, ettei haastateltavien identiteetti tule lukijalle missään kohdassa selville.

7.2 Haastattelujen pohjalta syntyneet kehittämissuhteet jälkihuoltotyöskentelyyn

Muodostimme kehittämissuhteita UOMA sosiaalipalveluiden jälkihuoltotyöhön kuullen entisiä ja nykyisiä jälkihuollon asiakkaita ja yhdistämällä heidän kertomaansa omiin päätelmiimme. Haastateltavat nostivat esiin tärkeitä havaintoja jälkihuollosta, sekä positiivisen, että negatiivisen kautta. Nostamme esiin haastateltavien kertomia jälkihuollon epäkohtia, joihin tulevaisuudessa UOMA sosiaalipalveluilla on tämän työn myötä mahdollisuus kiinnittää tarkemmin huomiota. Tämän lisäksi keskitymme haastateltavien positiivisiin kokemuksiin ja tarkoituksenamme on antaa kehittämissuhteita, jotka korostavat näitä hyväksi havaittuja työtapoja.

Haastatteluihin nojaten voimme todeta, että jälkihuoltotyöskentelyssä yksilöllisyys ei ole useimmiten vaadittavalla tasolla. Työntekijällä tulisi olla parempi kokonaiskuva asiakkaan sen hetkisestä elämäntilanteesta ja asiakkaan taustoista, jotta mahdollisiin kouluttautumista tai työllistymistä estäviin tekijöihin voitaisiin yhdessä etsiä ratkaisuja. Tämän mahdollistaisi intensiivinen työskentelyn käynnistäminen, joka tarkoittaisi jokaisen asiakkuuden alussa mahdollisimman useita ja säännöllisiä tapaamisia siihen asti, kunnes asiakkaan kokonaistilanne on kartoitettu. Tämän jälkeen tapaamisten määrää voidaan vähentää tarpeen mukaan. Kokonaiskuvan hahmottamisella tarkoitamme sitä, että työntekijällä on selvillä asiakkaan taustat, sen hetkiset elinolot, arjenhallinnan taso, mahdolliset kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät sekä asiakkaan omat tulevaisuuden näkymät.

Haastateltavan 5 vastaus kysymykseen: ”Mikä on jäänyt päällimmäisenä mieleen jälkihuoltotyöskentelystä?”

Jossain kohtaa näin viikoittain työntekijää ja kyllä sitä aina ihan ootti. Toivoin kuitenkin enemmän apua, ja tapaamiset oli usein lopulta enemmän pettymyksiä. Sillon jo tiedostin, et oisin kaivannu muutaki tukee, kun sen, että joku vaan maksaa vuokran. Omalla kohalla ei osattu ehkä aistii sitä, kuinka pahasti on syrjäytymässä

Kukaan haastateltavista ei tuonut esiin sitä, että heidän jälkihuoltotyöskentely olisi ollut liian aktiivista. Useammalla haastateltavalla nousi esiin toive, että yhteydenpito voisi olla vieläkin säännöllisempää. Koemme, että mahdollisista nuoruuden ja negatiivisten kokemusten luomasta auktoriteettivastaisuudesta huolimatta jälkihuollon asiakkuudessa olevat nuoret kaipaavat aktiivista ja välittävää osallistumista heidän lähimmältä ammatilliselta tukihenkilöltä. Mieluummin liikaa, kuin liian vähän.

Haastattelusta nousi esiin jälkihuollon asiakkaiden halu sellaisten tapaamisten järjestämiselle, joiden päätarkoituksena olisi keskittyä kouluttautumisen- ja työllistymismahdollisuuksien kartoittamiseen. Haastateltavat kokivat hyvänä positiivisävytteisen ”painostamisen” näihin asioihin liittyen, koska heidän kokemus oli se, etteivät he itsenäisesti saaneet näitä asioita eteenpäin. Tämän kaltaisia tapaamisia voitaisiin järjestää asiakkaan kanssa tarpeesta riippuen noin kerran kuukaudessa ja tavoitteena olisi keskittyä senhetkiseen tuen tarpeeseen kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyen. Tapaamisissa voitaisiin keskittyä tarpeesta riippuen esimerkiksi seuraaviin teemoihin: Koulupaikan löytyminen, opiskelumotivaation ylläpitäminen, työharjoittelupaikan etsiminen, työhakemusten tekeminen tai työhaastattelussa käyminen.

Koska jälkihuoltotyöntekijällä on oletettavasti tiedossaan laaja kokonaiskuva nuoren tilanteesta, koemme tämän työskentelyn aloittamisen olevan tehokkaampaa jälkihuollon puitteissa, kuin työllistymistä ja kouluttautumista edistävissä palveluissa. Parhaimmillaan tämä työskentely jatkuisi yhteistyössä kouluttautumisen- ja työllistymisasioiden ammattilaisten kanssa.

Haastateltavat toivat esiin positiivisena ”hyvän painostamisen”, mutta sen ei tule olla sitä, että ainoa tavoite on saada asiakas nopeasti mihin tahansa kouluun tai työhön. Haastattelujen perusteella olisi hedelmällisempää, että koulu- tai työpaikan etsimiseen käytettäisiin enemmän aikaa ja harkintaa. Tällä tavoin saavutetaan paremmat

mahdollisuudet pysyvälle, positiiviselle muutokselle asiakkaan elämässä. Asiakkaan kanssa voitaisiin kartoittaa eri opiskelu- tai työmahdollisuuksia ja tämän perusteella järjestää tutustumiskäyntejä yhdessä valittuihin kohteisiin niinä päivinä, kun kouluttautumis- tai työllistymisasioihin olisi tarkoitus paneutua. Kun asiakas on päässyt konkreettisesti näkemään, millaista häntä kiinnostavalla alalla opiskelu todellisuudessa on, hän voi löytää tätä kautta muitakin motivaattoreita opiskelua varten, kuin ulkopuolinen painostus nopeaan opintojen aloittamiseen.

Vaikka jälkihuoltotyöntekijän työnkuvaan ei kuulu asiakkaiden diagnosoiminen, tulisi hänellä olla valmiudet havaita asiakkaan tarve esimerkiksi neuropsykologiselle tuelle tai vaihtoehtoiselle opiskelumudolle. Mikäli työntekijä näitä tarpeita asiakkaan kohdalla havaitsee, tulee hänellä olla tiedossaan palveluntarjoajien verkosto, jota kautta asioita voidaan viedä eteenpäin. Näiden tarpeiden tunnistamisessa työntekijää helpottaisi jo edellä mainittu, asiakkaan kokonaisvaltainen tunteminen. Haastatteluista nousi esiin se, että näiden asioiden huomiotta jättäminen lisää opintojen keskeyttämisen riskiä tai vaikeuttaa opintojen etenemistä.

Haastateltavilta nousi esiin ajatus siitä, että jälkihuoltotyöskentelyyn tulisi sisällyttää säännöllisesti tapaamisia asiakkaan kotona. Nämä tapaamiset mahdollistaisivat aikaisemmin mainitun selkeän kokonaiskuvan hahmottamisen asiakkaan tilanteesta. Tapaamisten myötä asiakkaan arjenhallinnalliset ongelmat voisivat tulla selkeämmin esiin ja näin ollen kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät voitaisiin tunnistaa tehokkaammin. Jos nuori ei kykene pitämään asuntonsa kuntoa inhimillisellä tasolla, kykeneekö hän suoriutumaan koulu- tai työmaailman asettamista haasteista?

7.3 Kohti jälkihuollon oikeaa uomaa

Analysoidessamme haastattelujen tuloksia jäimme pohtimaan teemoja, jotka haastateltavat nostivat esiin negatiivisessa mielessä. Useamman haastateltavan kohdalla esiin nousi näkemys, jonka mukaan dialogisuus on usein puuttunut työskentelystä. Haastateltavat nostivat esiin kokemuksen siitä, ettei heitä oltu kuultu tarpeeksi keskusteltaessa kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvistä asioista. Kävi ilmi, että useampi haastateltavista oli päätenyt opiskelemaan alaa, jota kohtaan motivaatio oli jo lähtökohtaisesti hukassa. Tavoitteena jälkihuoltotyöskentelyssä tulisi aina olla pysyvän muutoksen saavuttaminen tai jo saavutetun tasaisen elämän ylläpitäminen, joten asiakkaan kuulematta jättämistä näinkin tärkeissä aiheissa ei voi nähdä pitkällä tähtäimellä pysyvää muutosta edistävänä tekijänä.

Opinnäytetyössä käsiteltiin osallisuuden teoriaa ja sitä, mitä osallisuus todellisuudessa tarkoittaa. Koska perinteinen, työelämäsäidonnainen osallisuuden käsitys on siirtymässä menneisyyteen, pohdimme sitä, kuinka nuoret näkevät tämän uudistumassa olevan osallisuuden kokemuksen. Kahdella haastateltavista suurin työllistymistä tai kouluttautumista estävä tekijä oli lapset. He molemmat toivat esiin, että aikovat odottaa lasten kasvavan vanhemmiksi, ennen kuin lähtevät tavoittelemaan vakituista asemaa työelämässä. Pohdimme, että kokevatko he osallisuuden tunnetta ilman vakituista työsuhdetta tai koulupaikkaa? Haastattelujen edetessä koimme, että nämä haastateltavat eivät kokeneet ahdinkoa tai osattomuuden tunnetta, vaan pikemminkin osallisuuden tunnetta sekä yhteenkuuluvuutta ryhmän, eli perheensä kanssa. Osallisuus näyttäytyi täten vahvasti subjektiivisena kokemuksena.

Haastatteluista kävi selvästi ilmi, että jälkihuoltotyöskentely on tällä hetkellä monilta osin lyhytnäköistä. Useat haastateltavat nostivat esiin työntekijöiden ”kunhan johonkin”-asenteen, jolla viitattiin siihen, että heidän tilanteeseensa oltiin tyytyväisiä, kunhan he vain olivat joko koulussa tai asiakkaana työllistymistä edistävässä palvelussa. Mikäli

jälkihuollon tarkoituksena on tuottaa yhteiskunnan aktiivisia jäseniä, ei tämän kaltainen kapeakatseisuus toimi pidemmällä tähtäimellä. Jos ammattilaiset perustelevat jälkihuollon asiakkaiden liian nopeaa ja huolimatonta alanvalintaa resurssien puuttumisella, pitäisi suunnata katse tulevaisuuteen ja miettiä, millä todennäköisyydellä nuori, joka ei päädy itseään kiinnostavalle ja motivoivalle alalle, päätyy uudelleen sosiaalipalveluiden asiakkaaksi ja näin ollen kuluttaa jälleen resursseja.

Haastattelujen pohjalta nousi esiin se, että jälkihuoltotyöskentelyn laadussa on selkeitä eroja. Yksi selkeimmistä laadullista eroa esiin tuovista huomioista oli mielestämme se, ettei kahdella haastateltavalla tapaamiset jälkihuollon työntekijän kanssa toteutuneet lainkaan. Toinen näistä haastateltavista kertoi, ettei tapaamisia oltu suunniteltu missään vaiheessa ja toinen kertoi, etteivät suunnitellut tapaamiset toteutuneet erinäisistä syistä. Osa haastateltavista, joilla tapaamiset olivat toteutuneet, jäivät kaipaamaan enemmän sisältöä työntekijöiden kanssa käydyiltä keskusteluilta.

Kukaan haastateltavista ei ollut käyttänyt kolmannen sektorin tarjoamia kouluttautumista tai työllistymistä edistäviä palveluita. Mielestämme tämä kertoo jälkihuollon asiakkaiden kanssa työskentelevien tahojen puutteellisesta alueellisten palveluntarjoajien verkoston tuntemuksesta. Voittoa tavoittelemattomat kolmannen sektorin toimijat tarjoavat kattavan valikoiman jälkihuollon asiakkaille sopivia palveluita ympäri Suomea. Esimerkkinä tällaisesta Lahden alueelta löytyy Helsingin diakonissalaitoksen alaisuudessa toimiva Vamos Lahti. Sen tarjoamiin palveluihin kuuluu muun muassa yksilövalmennus, jonka tavoitteena on pyrkiä löytämään polku opiskeluihin tai työelämään (Helsingin diakonissalaitos 2018).

Paikkakunnasta ja asiakkaan lähtökohdista riippumatta jälkihuollon laatu pitäisi olla tasaista ja palvelut kaikkien saatavilla tarpeen mukaan. Tilanne ei voi mennä niin, ettei itsenäistyvä nuori, jolla on jälkihuoltotyöskentely käynnissä, tapaa jälkihuollon työntekijää kertaakaan. Tapaamisten järjestäminen tulisi olla jälkihuollon työntekijän

vastuulla, eikä voida olettaa, että vasta itsenäistymistä aloitteleva nuori osaa ottaa vastuun sekä tapaamisten järjestämisestä, että tarvitsemiensa palveluiden pariin pääsemisestä.

Osalla haastateltavista jälkihuollon tarjoama tuki rajoittui heidän mukaansa vain taloudelliseen tukeen, vaikka heillä oli silloisessa elämäntilanteessa tarvetta myös psykososiaaliselle tuelle käsiteltäessä kouluttautumista tai työllistymistä estäviä tekijöitä. Haastattelutuloksia analysoidessamme pohdimme sitä, miten suuri vastuu jälkihuollon työntekijöillä todellisuudessa tulisi olla? Tiedostamme sen, ettei jälkihuoltotyöntekijän tule omata esimerkiksi lääkärin tai psykologin ammattitaitoa, mutta aidolla asiakkaan kuuntelemisella ja palveluntarjoajien verkoston tuntemisella työntekijän tulisi pystyä ohjaamaan asiakas tarvitsemiensa palveluiden ääreen.

Vaikka jälkihuoltotyöntekijä on usein asiakkaan ensisijainen ammatillinen tuki, ei heidän välilleen tulisi syntyä riippuvuussuhdetta.

Jälkihuoltotyöskentelyn ei tulisi olla jatkuvaa kädestä pitämistä, vaan ennemminkin tukea itseohjautuvuuteen. Jälkihuollon päättyessä nuoren tulisi kyetä itsenäisesti hakemaan tukea arjessa kohtaamiinsa haasteisiin. Nuoren itsenäistymisprosessin tulisi alkaa jo sijaishuollon loppuvaiheessa ja jälkihuollon tarkoitus on viedä tämä prosessi loppuun tukien nuorta kohti oma-aloitteista ja aktiivista elämää. Jälkihuoltotyön tulisi koko ajan edetä kohti nuoren itsenäisempää toimijuutta.

Jälkihuoltotyöntekijän tulee aina tiedostaa oman ammattitaitonsa rajat. Asiakkaan kanssa luotu luottamuksellinen suhde voi sumentaa näkemystä omasta ammatillisesta osaamisestaan, koska asiakkaalle ei haluta tuottaa pettymystä. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että tilanteen niin vaatiessa työntekijä osaa käyttää hyödykseen palveluntarjoajien muodostamaa verkostoa ja ohjata nuoren niihin palveluihin, jotka jälkihuoltosuunnitelman toteutumisen ja nuoren itsenäistymisen kannalta ovat tarpeellisia. Edellä mainittu riippuvuussuhde voi olla haasteena myös palveluohjauksellisissa tilanteissa, joten tästäkin syystä sellaista tulisi välttää jälkihuoltotyössä.

Jälkihuoltotyöskentelyn muotoja on niin monta, kuin on jälkihuollon asiakkaita. Joidenkin kanssa saattaa riittää tapaaminen kahvikuppien ääressä kerran kuukaudessa kuulumisia vaihdellen. Toiset saattavat tarvita useamman tapaamisen viikossa esimerkiksi vaikean elämäntilanteen yhdessä käsittelemiseen. Tärkeintä on, ettei jälkihuoltotyöskentely perustu koskaan olettamuksiin, vaan asiakkaan todellisiin toiveisiin ja tarpeisiin.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Arnett, J. 2005. The developmental context of substance use in emerging adulthood. *Journal of Drug*. Nro. 35, Artikkelin 2.

Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat – opetusmateriaali kouluille. Helsinki: Opetushallitus.

Ek, E., Saari, E., Viinamäki, L., Sovio, U. & Järvelin, M-R. 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Kelan Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 76. Helsinki: Edita Prima

Helsingin diakonissalaitos. 2018. Vamos. Tukea nuorelle [viitattu 23.4.2018]. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/vamos/>

Helve, H. 2005. Nuorten arvojen, maailmankuvien ja katsomusten muutokset. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Hipp, T. & Pukkio, S. 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hämäläinen, U. & Tuomala, J. 2013. Faktaa nuorisotyöttömyydestä. VATT Policy Brief 2/2013 [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: http://www.vatt.fi/file/policybrief/vatt_policybrief_22013.pdf

Johansson, A., Loikkanen, E. & Vuori, J. 1997. Nuorten työttömyys ja terveys – tutkimuskatsaus. Työterveyslaitos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Jälkihuolto. 2018. THL. Työprosessit. Jälkihuolto [viitattu 1.2.2018]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Kalimo, R. & Vuori, J. 1992. Työttömyys ja terveys – tutkimuskatsaus. Työterveyslaitos. Helsinki: Painotalo Miktor

Komonen, K. 2001. Työn moraalista koulutuksen moraaliksi – Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf>

Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998. Työtön: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Laaksonen, S. 2005. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Lahti. Työllisyysasiat. Työllisyysasioiden yksikkö 2018 [viitattu 1.2.2018]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/tietoa-lahdesta/lahti-tyonantajana/tyollisyysasiat>

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Melin, H. & Blom, R. 2011. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus – Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press.

Myrskylä, P. 2011. Nuorten työttömyyden mittaaminen on vaikeaa. Tilastokeskuksen Tieto & Trendit – lehti 8/2011 [Viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-21_007.html

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu Helsingissä 21.12.2016.

Nyyslä, K. & Pajala, S. 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Ojala, S. & Pyöriä, P. 2015. Nuorten työasenteet puntarissa – eroaako Y-sukupolvi edeltäjistään?. Artikkel. Yhteiskuntapolitiikka 81. Julkari.fi [Viitattu 3.4.2018]. Saatavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130665/YP1601_pyoria.pdf?sequence=1

Roholt, R., Hildreth, R.W. & Baizerman, M. 2009. Becoming Citizens. Deepening the Craft of Youth Civic Engagement. New York: Routledge.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto, Kvantifointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [viitattu 24.1.2017]. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto, Tyypittely. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [viitattu 24.1.2017]. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto, Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [viitattu 24.1.2017]. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Schoultz, V. 2010. Nuorten poliittinen osallistuminen ja se murros. Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta [viitattu 5.2.2017]. Saatavissa:

<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/elinolot-2010.pdf>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Huostaanotto [viitattu 23.04.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Kiireellinen sijoitus [viitattu 23.04.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Nuorten syrjäytyminen [viitattu 23.04.2018]. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Palveluohjaus [viitattu 23.04.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaalityo/palveluohjaus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Sijaishuolto [viitattu 23.04.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Tuppurainen. S. 2009. Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista. Helsinki: Yliopistopaino [viitattu 28.1.2017]. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/tyoelamaasenteet.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2018. Te-palvelut. Työllistymistä edistävät palvelut ja kulukorvaus [viitattu 23.4.2018]. Saatavissa: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/palvelut_ ja_kulukorvaus/index.html

Törrönen, M & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Forssa: SOS-Lapsikylä ry [viitattu 3.4.2018]. Saatavissa: https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf

UOMA sosiaalipalvelut. 2018. Palvelut [viitattu 24.1.2018]. Saatavissa:
<https://uomasosiaalipalvelut.fi/portfolio/palvelut/>

Virtanen, M. 2006. Kaukosäädin vai lenkkitosut? Tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus, vol 14.

Woodgate, R. L. & Skarlato, O. 2014. "It is about being outside": Canadian Youth's Perspectives of Good Health and the Environment. Health & Place 31.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelukysymykset ja haastatteluteemat

Haastatteluteemat ovat lihavoitu.

Haastateltavan taustatiedot

1. Milloin jälkihuollon asiakkuutesi alkoi ja milloin se päättyi?
2. Millä paikkakunnalla olit jälkihuollon asiakkaana?
3. Millainen tilanne sinulla oli kouluttautumisen ja/tai työllistymisen suhteen jälkihuoltotyöskentelyn alkaessa?

Haastateltavan kouluttautumista tai työllistymistä estävät tekijät

4. Onko jotain esteitä tai jarruttavia tekijöitä, jotka vaikuttavat koulutukseen ja työelämään hakeutumiseen?
5. (Miten näitä esteitä on käsitelty jälkihuollossa ja etenikö tilanne parempaan suuntaan jälkihuollon avulla?)

Haastateltavan kokemukset jälkihuoltotyöskentelystä ja sen vaikutuksista

6. Keskityttiinkö mielestäsi jälkihuollossa koulutukseen/työllistymiseen liittyviin asioihin? Jos kyllä, niin miten se ilmeni? Jos ei, niin miten se ilmeni?
7. Mikä on jäänyt päällimmäisenä mieleen jälkihuoltotyöskentelystä?
8. Mikä on tämänhetkinen koulutus/työllisyystilanteesi ja onko sinulla suunnitelmaa näihin asioihin liittyen?

9. Uskotko, että olisit nyt samassa tilanteessa koulutuksen tai työllistymisen suhteen ilman jälkihuollon asiakkuutta?

Palveluohjauksellisuus jälkihuoltotyöskentelyssä

10. Oletko ollut asiakkaana työllistymistä tai kouluttautumista edistävässä palveluissa?

11. Mitä kautta ohjauduit näiden palveluiden asiakkaaksi?

Haastateltavan tarpeet ja kehittämisehdotukset

12. Mihin koulutukseen tai työllistymiseen liittyvään asiaan kaipaisit tällä hetkellä apua?

13. Miten sinä kehittäisit jälkihuoltotyöskentelyä kouluttautumiseen tai työllistymiseen liittyvissä asioissa?

Liite 2

Haastateltavan lupa tietojen käsittelemistä varten

Lupa tietojen käsittelyyn tutkimusta varten

Annan luvan käyttää haastattelussa annettuja tietoja Santtu Ampujan ja Kosti Laisin (Lahden ammattikorkeakoulu, sosionomi, sosiaalipedagoginen varhais- ja nuorisokasvatuksen ja perhetyön polku) opinnäytetyöprosessissa ja lopullisessa kirjallisessa tuotoksessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka haastateltavien nuorten jälkihuoltotyöskentelyssä on otettu huomioon työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyvät asiat. Tekstistä tullaan häivyttämään pois kaikki sellainen materiaali, joka voisi johtaa haastateltavien tunnistamiseen. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden arkistointipalvelussa (Theseus.fi).

Päivämäärä ja paikka: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Liite 3

Toimeksiantajan lupa tietojen ja haastateltavien yhteystietojen käsittelemistä varten

Lupa tietojen käsittelyyn tutkimusta varten

Olen ollut yhteydessä Uoma sosiaalipalveluiden asiakkaisiin ja heidän hyväksynnällään annan luvan opinnäytetyön tekijöille (Santtu Ampuja & Kosti Laisi Lahden ammattikorkeakoulu, sosionomi, sosiaalipedagoginen varhais- ja nuorisokasvatuksen ja perhetyön polku) ottaa heihin yhteyttä opinnäytetyöhön liittyvää haastattelua varten.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka haastateltavien nuorten jälkihuoltotyöskentelyssä on otettu huomioon työllistymiseen tai kouluttautumiseen liittyvät asiat. Tekstistä tullaan häivyttämään kaikki sellainen materiaali pois, joka voisi johtaa haastateltavien tunnistamiseen. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden arkistointipalvelussa (Theseus.fi).

Päivämäärä ja paikka: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____